

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет управління

Кафедра публічного управління та митного адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістр
зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

на тему: ЦИФРОВІЗАЦІЯ МИТНИХ ПРОЦЕДУР У КОНТЕКСТІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ

Виконала: студентка групи МА23-1зм
Спеціальність 281
«Публічне управління та адміністрування»
Гучок Світлана Миколаївна

Керівник: д.н.держ.упр. проф. Івашова Л. М.

Рецензент: професор кафедри менеджменту,
публічного управління та адміністрування
ДДАЕУ, д.н.держ.упр., проф.
Крушельницька Т.А.

Дніпро – 2025

АНОТАЦІЯ

Гучок С.М. Цифровізація митних процедур у контексті забезпечення митної безпеки

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних та практичних аспектів цифровізації митних процедур як механізму забезпечення митної безпеки України, а також розробка рекомендації щодо вдосконалення цього процесу.

У роботі розкрито теоретичні засади розвитку цифровізації митних процедур в контексті митної безпеки, зокрема: визначена сутність понять цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації як основи розвитку електронної митниці, механізми цифровізації митних процедур та її роль у забезпеченні митної безпеки та світовий досвід цифровізації митних процедур і запровадження електронної митниці. Проаналізовано стан цифровізації митних процедур в Україні та її вплив на забезпечення митної безпеки, а саме: означено інституційне забезпечення цифровізації митних процедур на основі впровадження автоматизованої системи управління ризиками, висвітлено особливості розвитку єдиних автоматизованих інформаційних систем в умовах цифрової трансформації митних органів та показано вплив цифровізації митних процедур на стан митної безпеки. Запропоновано напрями удосконалення цифровізації митних процедур в контексті забезпечення митної безпеки на основі цифрового розвитку митних процедур з урахуванням досвіду зарубіжних країн в умовах поглиблення інтеграційних процесів в Україні та визначено перспективні напрями цифровізації та цифрових трансформацій митних процедур в контексті забезпечення митної безпеки

Ключові слова: митні процедури, митна безпека, цифровізація, цифрові трансформації, автоматизація системи управління ризиками, інституційне забезпечення, цифровий розвиток, інноваційні технології.

SUMMARY

Guchok S.M. Digitalization of customs procedures in the context of customs security

Qualification work for the degree of Master in specialty 281 "Public administration". University of Customs and Finance, Dnipro, 2025

The purpose of the qualification work is to substantiate the theoretical and practical aspects of the digitalization of customs procedures as a mechanism for ensuring customs security in Ukraine, as well as to develop recommendations for improving this process.

The work reveals the theoretical principles of the development of digitalization of customs procedures in the context of customs security, in particular: the essence of the concepts of digital development, digital transformation and digitalization as the basis for the development of electronic customs, the mechanisms of digitalization of customs procedures and its role in ensuring customs security and the world experience of digitalization of customs procedures and the introduction of electronic customs are determined. The state of digitalization of customs procedures in Ukraine and its impact on ensuring customs security are analyzed, namely: the institutional support for the digitalization of customs procedures is defined based on the implementation of an automated risk management system, the features of the development of unified automated information systems in the context of digital transformation of customs authorities are highlighted, and the impact of digitalization of customs procedures on the state of customs security is shown. Directions for improving the digitalization of customs procedures in the context of ensuring customs security based on the digital development of customs procedures are proposed, taking into account the experience of foreign countries in the context of deepening integration processes in Ukraine, and promising directions for digitalization and digital transformation of customs procedures in the context of ensuring customs security are identified.

Keywords: *customs procedures, customs security, digitalization, digital transformations, automation of the risk management system, institutional support, digital development, innovative technologies.*

Список публікацій здобувача:

Івашова Л.М., Гучок С.М. Діджиталізація митних процедур у контексті забезпечення митної безпеки: світовий досвід для України // Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів XXI

століття: Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю (Житомир, 12-13 грудня 2024 р.) URL: <https://conf.ztu.edu.ua/>

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР В КОНТЕКСТІ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ	9
1.1. Сутність понять цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації як основи розвитку електронної митниці	-
1.2. Механізми цифровізації митних процедур та її роль у забезпеченні митної безпеки	16
1.3. Світовий досвід цифровізації митних процедур та запровадження електронної митниці	24
РОЗДІЛ 2. СТАН ЦИФРОВІЗАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ	38
2.1. Оцінювання ролі автоматизованої системи управління ризиками в процесі цифровізації митних процедур	38
2.2. Особливості розвитку єдиних автоматизованих інформаційних систем в умовах цифрової трансформації митних органів	47
2.3. Вплив цифровізації митних процедур на стан митної безпеки	54
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ	65
3.1. Цифровий розвиток митних процедур з урахуванням досвіду зарубіжних країн в умовах поглиблення інтеграційних процесів в Україні	65
3.2. Перспективні напрями цифровізації та цифрових трансформацій митних процедур в контексті забезпечення митної безпеки	73
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91
ДОДАТКИ	98

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена низкою чинників, що відображають сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі та необхідність ефективного реагування на нові виклики. У світі, що глобалізується, обсяги товарних потоків постійно зростають, що створює значне навантаження на митні служби. Традиційні паперові процедури стають дедалі менш ефективними, призводячи до затримок, збільшення витрат та підвищення ризиків порушень митного законодавства. Цифровізація, як напрям впровадження сучасних інформаційних технологій, автоматизації процесів та електронного документообігу, є ключовим інструментом для оптимізації митних процедур, спрощення та прискорення митного оформлення товарів, а також підвищення прозорості та ефективності контролю. Це, своєю чергою, сприяє розвитку міжнародної торгівлі, зміцненню економічної безпеки держави та створенню сприятливого бізнес-середовища.

Особливої актуальності тема набуває в контексті забезпечення митної безпеки. Сучасні загрози, такі як контрабанда, тероризм, незаконний обіг наркотиків та зброї, вимагають від митних органів застосування новітніх методів контролю та аналізу даних. Цифровізація митних процедур дозволяє впроваджувати системи управління ризиками, аналізу великих даних (Big Data), штучного інтелекту та інші інноваційні технології, що значно підвищують ефективність виявлення та запобігання митним правопорушенням. Електронний обмін інформацією між митними службами різних країн сприяє міжнародній співпраці у боротьбі з транскордонною злочинністю. Крім того, цифровізація дозволяє мінімізувати людський фактор, що зменшує корупційні ризики та підвищує рівень довіри до митних органів. Отже, дослідження процесів цифровізації митних процедур є вкрай важливим для забезпечення ефективного функціонування митної системи та зміцнення національної безпеки.

У наукових працях вітчизняних та закордонних дослідників достатньо

широко висвітлено особливості здійснення митних процедур, зокрема митного контролю та митного оформлення. Серед найбільш відомих вчених, що вивчають ці питання варто назвати Л.Р. Базітова, Ю.О. Голинського, І.Р. Гриник, Ю.Л. Дум'яка, І.М. Квеліашвілі, О.В. Комарова, О. Красівський, Ю.Д. Кунєва, І.В. Несторишена, І.В. Новосад, О.С. Новосьолова, П.В. Пашка, В. Товт, М.М. Разумєя та інших. Проблеми інформатизації, автоматизації та діджиталізації митних процедур досліджуються такими науковцями й фахівцями з митної справи як І.Г. Бережнюк, О.М. Вакульчик, С. Гречаківський, Р. Давидов, І.А. Гуцул, Л.М. Івашова, Л.І. Кийда, М.М. Разумей, І. Рудик, О. Рябцев, О. Сидорович, В.В. Угрин, Н.І. Шевченко, тощо. Однак, не зважаючи на велику кількість досліджень з обраної тематики, питання цифровізації митних процедур та цифрового розвитку митної справи у контексті їх впливу на митну безпеку у динамічному світі розвитку цифрових технологій та їх можливостей залишаються не достатньо висвітленими.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних та практичних аспектів цифровізації митних процедур як механізму забезпечення митної безпеки України, а також розробка рекомендації щодо вдосконалення цього процесу.

У роботі поставлено та вирішено наступні завдання:

- розкрити сутність понять, що характеризують зміни цифрового середовища як основи розвитку електронної митниці;
- означити основні механізми цифровізації митних процедур та її роль у забезпеченні митної безпеки;
- розглянути світовий досвід цифровізації митних процедур та запровадження електронної митниці;
- висвітлити роль автоматизованої системи управління ризиками в процесі цифровізації митних процедур;
- проаналізувати особливості розвитку єдиних автоматизованих інформаційних систем в умовах цифрової трансформації митних органів;

- оцінити вплив цифровізації митних процедур на стан митної безпеки
- запропонувати шляхи цифрового розвитку митних процедур з урахуванням досвіду зарубіжних країн в умовах поглиблення інтеграційних процесів в Україні;

- визначити перспективні напрями цифровізації та цифрових трансформацій митних процедур в контексті забезпечення митної безпеки;

Об'єкт дослідження процес здійснення митних процедур при виконанні митної справи.

Предмет дослідження – цифровізація митних процедур у контексті забезпечення митної безпеки.

Методи дослідження. У ході написання роботи використано системний підхід, загальнонаукові й спеціальні методи дослідження. Результати дослідження теоретичних засад з визначення ключових понять та формулювання висновків здійснено на основі загальнонаукових методів, зокрема: методів аналізу й синтезу, системного, компаративного та структурного аналізу, а також методів порівняння, аналогії, критичного осмислення та узагальнення.

Інформаційною базою дослідження є: монографії та наукові статті вітчизняних і зарубіжних учених, матеріали науково-практичних конференцій, нормативно-правові документи митного та безпекового спрямування, офіційні звіти Державної митної служби України, Державної служби статистики України та інших державних інституцій, інформаційні видання професійних організацій, спеціалізовані інтернет-ресурси, Міжнародні нормативно-правові акти та стандарти, офіційні сайти міжнародних організацій та митних служб країн світу.

Наукова новизна магістерського дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та розмежуванні понять «діджиталізація», «цифровізація», «цифровий розвиток», «цифрова трансформація», а також визначено дефініцію «цифровізація митних процедур» як процес інтеграції цифрових технологій у всі аспекти митної діяльності, що зумовлені з переміщенням товарів через

митний кордон України з метою оптимізації, спрощення та підвищення ефективності митних формальностей та порядку їх виконання, а також визначенні основні напрями удосконалення цифровізації митних процедур у контексті забезпечення митної безпеки з урахуванням досвіду ЄС та поглиблення міжнародних інтеграційних процесів.

Практична значимість дослідження. Одержані результати можуть бути використані митними органами, зокрема підрозділами що здійснюють митне оформлення товарів, контроль митної вартості та митних платежів, митного аудиту, а також іншими державними інституціями, що виконують функції регулювання та контролю у сфері ЗЕД.

Апробація результатів дослідження. Окремі результати дослідження апробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Національна безпека в умовах війни, післявоєнної відбудови та глобальних викликів ХХІ століття» (Житомир, 12-13 грудня 2024 р.).

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів (вісім підрозділів), висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 98 сторінок. Список використаних джерел містить 57 найменування. У роботі вміщено 7 рисунків та 13 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР В КОНТЕКСТІ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Сутність понять цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації як основи розвитку електронної митниці

Поняття цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації та діджиталізації не так давно увійшли у наше життя, але стали визначальними у багатьох сферах життєдіяльності. Тому спочатку зупинимося більш детально на визначенні цих понять: розкритті їх сутності, змісту, схожості та відмінності. Оскільки дана робота присвячена процесам цифровізації визначимося з тим чи тотожні терміни «цифровізація» та «діджиталізація», адже однозначність розуміння сутності даних термінів є важливим для розкриття предмету дослідження. До того ж дискусія щодо однаковості чи різниці між цифровізацією та діджиталізацією є досить поширеною.

Часто, терміни використовуються як синоніми, хоча ми вважаємо, що вони мають певні відмінності. Дійсно обидва ці терміни пов'язані з впровадженням цифрових технологій, але на наш погляд вони описують різні рівні та масштаби змін. Так, в інтернет ресурсах ми бачимо ототожнення означених термінів, зокрема на платформі інтернет Termin.in.ua – визначається, що «Цифровізація (або Діджиталізація) – це процес перетворення інформації та послуг у цифровий формат, що включає в себе використання комп'ютерних технологій для збільшення ефективності, доступності та обміну даними» [1]. Тобто поняття цифровізації та діджиталізації у цьому випадку не розрізняються.

Натомість представник ІТ-компанії Head of Technology Office в Intellias Роман Павлюк на веб-сайті Mind, показав як «проходить цифрова трансформація, що відрізняє діджиталізацією від діджиталу та що чекає на ІТ-

компанії в найближчому майбутньому...» і зазначив, що зважаючи на те «... що діджиталізація почалася 15 років тому – а для сфери ІТ це значний проміжок часу, то наразі майже всі компанії вже мали б стати цифровими. Але в реальності більшість бізнесів є оцифрованими (digitalized), але не цифровими (digital)» [2]. Далі автор на прикладах показує різницю між цими поняттями, проте не дає чіткого визначення термінів та ототожнює термін «діджиталізація» та термін «цифровізація».

У працях М.С. Міхровської [3] та Б.С. Тетерятника [4] також йдеться про відмінність понять діджиталізація та діджиталізація, однак автори також розглядають такі поняття як «цифровізація» та «цифрова трансформація». Так М.С. Міхровська зазначає, що «..діджиталізація, на відміну від діджиталізації, звертає нас не до документів та їх форми, а, в першу чергу, до людини, суспільства, держави. Якщо ми говоримо про популярну фразу «держава в телефоні», то це якраз і буде найпростіший варіант визначення діджиталізації. Цифровізація – явище більш складне та передбачає провадження цифрових технологій в усі сфери управлінської діяльності, але при цьому не замінює паперові носії, а, в основному, дублює їх» [3, с.129]. До речі з останньою тезою ми не погоджуємося, адже при простому дублюванні паперових носіїв втрачається сенс самого процесу цифровізації. Тут більш ємним на нашу думку є законодавче визначення цифровізації як «насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [5].

Таким чином, узагальнюючи все вище викладене зазначимо, що в межах нашої кваліфікаційної роботи визначаємо, що діджиталізація (digitization) – це процес перетворення аналогової інформації в цифрову форму. Простіше кажучи, це оцифрування даних, документів, процесів (наприклад: сканування паперових документів та збереження їх у форматі PDF; перетворення аудіозаписів на цифрові файли (MP3); створення електронних баз даних на

основі паперових картотек тощо). Ключова характеристика діджиталізації – фокус на перетворенні фізичних об'єктів та інформації в цифрову форму. Це перший крок на шляху до більш глибоких цифрових змін.

Натомість цифровізація (digitalization) – це використання цифрових технологій для оптимізації та вдосконалення існуючих процесів, але без фундаментальних змін в їхній суті. Вона передбачає інтеграцію цифрових технологій в різні сфери діяльності організації для підвищення ефективності, продуктивності та зручності. Цифровізація відбувається через впровадження CRM-системи для управління відносинами з клієнтами, використання електронного документообігу замість паперового, автоматизацію рутинних завдань за допомогою програмного забезпечення. Ключова характеристика цифровізації – фокус на покращенні існуючих процесів за допомогою цифрових інструментів. Це другий крок, що базується на результатах діджиталізації.

Загалом відмінності між процесами діджиталізації та цифровізації узагальнено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Основні відмінності між діджиталізацією та цифровізацією

Характеристика	Діджиталізація (Digitization)	Цифровізація (Digitalization)
Суть	Перетворення аналогової інформації в цифрову	Використання цифрових технологій для оптимізації процесів
Фокус	Оцифрування даних	Покращення процесів
Масштаб змін	Окремі кроки, часткові зміни	Комплексне впровадження, системні зміни
Приклади	Сканування документів, оцифрування аудіо-, відео-записів, створення баз даних	Впровадження CRM-системи, е-документообіг, автоматизація процесів обміну даними та їх аналізу

Джерело: складено автором

Важливо зазначити, що у багатьох випадках терміни «цифровізація» та «діджиталізація» використовуються як взаємозамінні, особливо в розмовній мові. Однак, в академічному та професійному контексті важливо розрізняти ці поняття, щоб чітко розуміти рівень та характер змін – цифрових

трансформацій, що відбуваються практично у всіх сферах життєдіяльності та забезпечують цифровий розвиток суспільства.

Зазначимо, що на законодавчому рівні також визначено, що «цифрова трансформація – це діяльність, що має на меті використання цифрових технологій для вирішення традиційних проблем інноваційними способами» [6]. Однак це визначення є досить загальним і не описує процес цифрових змін та не вказує на конкретні дії з їх запровадження. При цьому зрозуміло, що цифрова трансформація – логічний крок після завершення цифровізації у напрямі цифрового розвитку. А оскільки «цифровий розвиток передбачає виконання комплексу завдань, що позитивно вплинуть на економіку, бізнес, суспільство та життєдіяльність країни в цілому» [5], то процеси цифрових трансформацій, цифровізації та діджиталізації є життєво необхідними для не лише для цифрового розвитку, але й розвитку держави у цілому.

Якщо розглядати зв'язок понять «діджиталізація» та «цифровізація» з поняттям «цифрова трансформація» та «цифровий розвиток», то варто зазначити наступне – діджиталізація і цифровізація є етапами на шляху до цифрової трансформації (Digital Transformation), а далі цифрового розвитку. Цифрова трансформація – це більш глибокий рівень змін, що передбачає повне переосмислення бізнес-моделі, організаційної структури та підходів до роботи організації з використанням цифрових технологій, який в подальшому забезпечує цифровий розвиток системи. Загальна схема взаємозв'язку та взаємозалежності означених вище понять має такий вигляд (рис. 1.1.).

Рис.1.1. Структурно-логічна схема взаємозв'язку основних понять, що характеризують цифровий розвиток суспільства.

Джерело: складено автором

Таким чином ми бачимо, що кожне з означених понять залежно від глибини та масштабу процесів, що пов'язані з системою цифрового розвитку суспільства має своє призначення та свій зміст в описі даної системи.

Якщо коротко охарактеризувати означені на рис. 1.1. складові, то матимемо:

діджитизація – оцифрування паперових, аудіо- чи відео- матеріалів;

діджиталізація – не лише оцифрування носіїв інформації, але й створення електронних баз даних;

цифровізація – створення програмного забезпечення для ефективного користування базами даних в он-лайн форматі з можливістю пошуку інформації, впровадження системи автоматичного ведення реєстрів тощо;

цифрова трансформація - перетворення організації чи установи на сучасний інформаційний центр з онлайн-доступом до різноманітних цифрових ресурсів, проведення онлайн-лекцій та вебінарів, створення інтерактивних навчальних платформ тощо;

цифровий розвиток – проведення комплексу заходів зі створення сприятливих умов для здійснення цифрових трансформацій в пролонгованому періоді, що позитивно вплинуть на економіку, бізнес, суспільство та життєдіяльність країни в цілому.

Загалом, розуміння різниці між основними поняттями, що характеризують цифровий розвиток допомагає краще орієнтуватися в процесах цифрової трансформації та ефективніше використовувати цифрові технології для досягнення поставлених цілей.

Розуміння певної етапності процесів цифрового розвитку існує на рівні органів публічного управління. Саме тому в останні роки в Україні активізуються процеси нормативно-правового врегулювання процесів цифрового розвитку, зокрема Кабінетом Міністрів України прийнято низку

постанов, якими затверджено концептуально важливі документи, зокрема: Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки [5]; Концепція розвитку електронного урядування в Україні [7]; Концепція розвитку електронної демократії в Україні [8]; Деякі питання цифрового розвитку [9], а у листопаді 2021 року Кабінетом Міністрів України було схвалено Стратегію здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року [10] та План заходів щодо реалізації цієї Стратегії [11]. Пізніше концептуально схожі документи було прийнято в різних відомствах та установах виконавчої влади, зокрема: видано Наказ Державного агентства з питань електронного урядування України «Про забезпечення реалізації деяких питань цифрового розвитку», а Міністерством фінансів України затверджено Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації Державної митної служби України та її територіальних підрозділів на основі Багаторічного стратегічного плану електронної митниці ЄС (Multi-annual strategic plan for electronic customs, MASP-C) [12].

Сутність понять цифровізації, цифрової трансформації та цифрового розвитку, які наведені у таблиці 1.2 є ключовими для розуміння процесів, що відбуваються в сучасній митній справі та формують основу розвитку електронної митниці.

Таким чином цифровізація – це окремі кроки, а цифрова трансформація – це стратегічна зміна, що охоплює всю організацію. Цифровий розвиток створює основу для цифровізації, яка, в свою чергу, є необхідною передумовою для цифрової трансформації. Розуміння сутності цих понять є критично важливим для успішного розвитку електронної митниці, адже електронна митниця – це результат цифрової трансформації митної служби, що передбачає повний перехід на цифрові технології та створення інтегрованого цифрового середовища для здійснення митних процедур, що дозволяє:

- *прискорити митне оформлення* – за рахунок автоматизації та електронного документообігу;

- *підвищити ефективність контролю* – завдяки використанню систем управління ризиками та аналізу даних;
- *зменшити корупційні ризики* - за рахунок мінімізації людського фактору та підвищення прозорості;
- *спростити взаємодію з бізнесом* - завдяки створенню "єдиного вікна" та електронним сервісам;
- *посилити міжнародну співпрацю* - за рахунок електронного обміну даними між митними службами різних країн.

Таблиця 1.2.

Сутність понять цифровізація, цифрова трансформація та цифровий розвиток у контексті здійснення митної справи

Поняття	Сутність	У контексті митниці
Цифровізація (Digitization):	Це процес перетворення аналогової інформації та процесів у цифрову форму. Він передбачає оцифрування документів, автоматизацію рутинних операцій та впровадження окремих цифрових інструментів.	Цифровізація митних процедур означає переведення паперових документів в електронний формат (е-декларації, сертифікати), автоматизацію рутинних операцій (наприклад, перевірка даних), впровадження систем е-документообігу та використання окремих цифрових інструментів, таких як сканери, е-підписи тощо. Це окремі кроки на шляху до повної цифрової трансформації
Цифрова трансформація (Digital Transformation)	Це найбільш комплексне поняття, що описує глибокі зміни в організаційній структурі, бізнес-процесах, культурі та підходах до роботи організації під впливом цифрових технологій. Вона передбачає не просто автоматизацію існуючих процесів, а їх повне переосмислення та оптимізацію з використанням можливостей цифрових технологій.	Цифрова трансформація митної служби означає повну перебудову митних процесів на основі цифрових технологій. Це включає в себе впровадження АСУР на основі аналізу даних, створення "єдиного вікна" для взаємодії з різними державними органами, використання ШІ для аналізу даних та прогнозування, перехід до безпаперового документообігу та створення повністю цифрового митного середовища. Це якісно новий рівень організації роботи митниці.
Цифровий розвиток (Digital Development):	Це найширше поняття, що охоплює загальний процес використання цифрових технологій для покращення різних аспектів діяльності, економіки та суспільства. Він включає в себе створення цифрової інфраструктури, розвиток цифрових навичок у населення, формування цифрової економіки та впровадження цифрових послуг.	Цифровий розвиток у митній сфері передбачає створення необхідної технічної бази (наприклад, мережі зв'язку, центри обробки даних), підготовку кадрів для роботи з цифровими технологіями та формування нормативно-правової бази для електронного документообігу. Це створення фундаменту для подальших змін.

Джерело: складено автором

Отже, цифрова трансформація, що базується на цифровому розвитку та цифровізації, є ключовим фактором для створення сучасної, ефективної та безпечної е-митниці.

1.2. Механізми цифровізації митних процедур та її роль у забезпеченні митної безпеки

У межах нашої теми дослідження визначимося зі змістом понять «митні процедури», «цифровізація митних процедур», «механізми цифровізації митних процедур» та «митна безпека в умовах цифровізації». Статтею 4 Митного кодексу України (далі МКУ) окремими пунктами визначаються взаємопов'язані поняття «митні процедури», «митні формальності» та, а саме :

п. 21) митна процедура – зумовлені метою переміщення товарів через митний кордон України сукупність митних формальностей та порядок їх виконання;

п. 29) митні формальності – сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами і митними органами, а також автоматизованою системою митного оформлення з метою дотримання вимог законодавства України з питань митної справи [1].

Зважаючи на зміст цих визначень покажемо їх взаємозалежність та взаємозв'язок (рис. 1.2.):

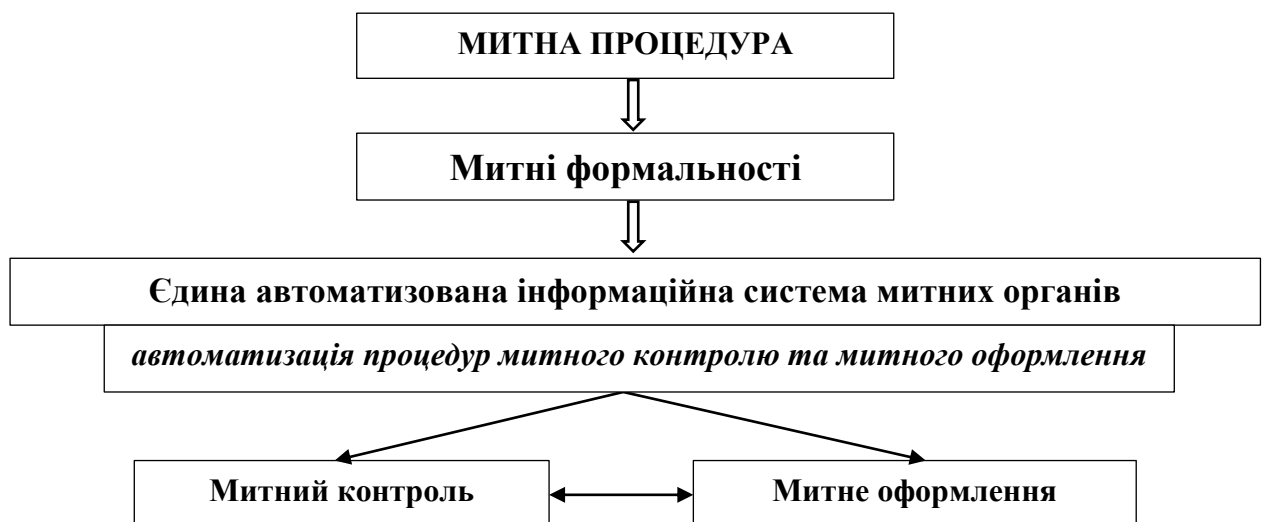

Рис.1.2. Взаємозалежність та взаємозв'язок термінів, що визначають митні процедури.

Джерело: складено автором за [1, 2]

З рисунку видно, що митні процедури в умовах застосування єдиних автоматизованих інформаційних систем являють собою здійснення на практиці митних формальностей, що передбачають застосування методів митного контролю та митного оформлення товарів та транспортних засобів. Таким чином ми можемо стверджувати, що на сьогодні митні процедури здійснюються у цифровому форматі, що дає змогу визначити дефініцію «цифровізація митних процедур»

Вважаємо, що у широкому розумінні цифровізація митних процедур – це комплексна трансформація процесів митного адміністрування шляхом впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

У більш вузькому, прикладному розумінні цифровізація митних процедур – це процес інтеграції цифрових технологій у всі аспекти митної діяльності, що зумовлені з переміщенням товарів через митний кордон України з метою оптимізації, спрощення та підвищення ефективності митних формальностей та порядку їх виконання.

Загалом процес цифровізації митних процедур передбачає наступні п'ять кроків:

1. *Забезпечення електронного документообігу.* Перехід від паперових документів до електронних, що дозволяє прискорити обробку даних, зменшити витрати на зберігання та архівування, а також мінімізувати ризик помилок.

2. *Автоматизацію процесів митного оформлення.* Впровадження автоматизованих систем для виконання рутинних операцій, таких як декларування, класифікація товарів, розрахунок митних платежів, що сприяє скороченню часу на митне оформлення та зменшенню впливу людського фактора.

3. *Використання інформаційних технологій.* Застосування сучасних інформаційних технологій, таких як системи управління базами даних,

штучний інтелект, блокчейн, для аналізу даних, управління ризиками, забезпечення прозорості та відстеження товарів.

4. *Створення електронних сервісів.* Надання онлайн-послуг для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, таких як електронне декларування, онлайн-сплата митних платежів, отримання консультацій, що спрощує взаємодію з митними органами та підвищує рівень сервісу.

5. *Налагодження взаємодії між відомствами.* Забезпечення електронної взаємодії між митними органами та іншими державними установами, що сприяє обміну інформацією та координації дій.

Ключові аспекти та наслідки цифровізації митних процедур – це:

- ✓ спрощення та прискорення митних процедур за рахунок автоматизації та електронного документообігу;
- ✓ підвищення прозорості та ефективності митного контролю завдяки використанню інформаційних технологій та аналізу даних;
- ✓ зменшення корупційних ризиків, що досягається шляхом мінімізації людського фактору та забезпечення прозорості процесів;
- ✓ створення сприятливих умов для міжнародної торгівлі за рахунок спрощення митних формальностей та гармонізації процедур;
- ✓ забезпечення безпеки ланцюгів постачання завдяки відстеженню товарів та управлінню ризиками.

Також варто зазначити, що цифровізація митних процедур є важливим фактором розвитку міжнародної торгівлі та інтеграції України у світову економіку. Вона сприяє підвищенню конкурентоспроможності національних підприємств, залученню інвестицій та створенню сприятливого бізнес-клімату.

Зазначимо, що цифровізація митних процедур – це не просто впровадження комп'ютерів, це комплексна трансформація, що охоплює правові, організаційні, інформаційні та безпекові аспекти. Розглянемо механізми управління митною справою із урахуванням цих складових.

1. *Правовий механізм* проявляється через:

- прийняття законів та нормативних актів, що регулюють електронний документообіг, електронний підпис, електронні митні декларації, електронні платежі та інші цифрові процедури в митній сфері, що створює юридичну основу для використання цифрових технологій;

- гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами та рекомендаціями у сфері електронної комерції та митної справи (наприклад, стандарти Всесвітньої митної організації), що сприяє міжнародній інтеграції та спрощує торгівлю;

- законодавче закріплення юридичної сили електронних документів, що дозволяє відмовитись від паперових носіїв та прискорити обробку інформації.

2. Організаційний механізм передбачає:

- перегляд та оптимізація існуючих митних процедур з метою їх спрощення та автоматизації, що включає аналіз процесів, виявлення вузьких місць та розробку нових, більш ефективних алгоритмів;

- розробку та впровадження онлайн-платформ та порталів для надання електронних послуг суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), що включає електронне декларування, онлайн-сплату митних платежів, електронне отримання дозволів та ліцензій, онлайн-консультації;

- забезпечення електронної взаємодії між митними органами та іншими державними установами (податковою, прикордонною службою, органами сертифікації тощо) для обміну інформацією та координації дій, зокрема створення «єдиного вікна» для міжнародної торгівлі;

- підготовку кадрів, здатних ефективно використовувати цифрові технології в митній справі.

3. Інформаційний механізм включає в себе:

- розробку та впровадження сучасних інформаційних систем для управління митними даними, аналізу ризиків, відстеження товарів, автоматизації митних процедур;

- застосування таких технологій, як: системи управління базами даних (СУБД) для зберігання та обробки великих обсягів митних даних; штучний

інтелект (ШІ) для аналізу ризиків, автоматичної класифікації товарів, виявлення порушень; блокчейн для забезпечення прозорості та безпеки ланцюгів постачання, відстеження товарів, інтернет речей (IoT) для збору даних з датчиків та інших пристроїв, що дозволяє в режимі реального часу відстежувати переміщення товарів;

– запровадження стандартів обміну електронними повідомленнями між учасниками ЗЕД та митними органами.

4. Безпековий механізм передбачає:

– забезпечення захисту інформаційних систем та даних від кібератак, несанкціонованого доступу, втрати даних, впровадження систем захисту від вірусів, хакерських атак, DDoS-атак тощо;

– дотримання законодавства про захист персональних даних при обробці інформації про фізичних осіб;

– впровадження систем управління ризиками, що дозволяють ідентифікувати та мінімізувати потенційні загрози для митної безпеки;

– використання електронних підписів та інших методів аутентифікації для забезпечення ідентифікації користувачів та контролю доступу до ІТК систем.

Таким чином, цифровізація митних процедур передбачає створення комплексної системи, що базується на:

– правовій основі – електронне законодавство, уніфікація стандартів;

– організаційних змінах – реінжиніринг процесів, електронні сервіси, міжвідомча взаємодія;

– інформаційних технологіях – сучасні ІТК-системи, ШІ, блокчейн, IoT;

– заходах безпеки – кібербезпека, захист даних, управління ризиками.

Впровадження цих механізмів дозволяє досягти значних покращень у митній сфері, таких як: прискорення митних процедур; зменшення витрат на митне оформлення; підвищення прозорості та ефективності митного контролю; зниження рівня корупції; створення сприятливих умов для міжнародної торгівлі.

Отже можемо констатувати, що цифровізація митних процедур охоплює широкий спектр механізмів, спрямованих на автоматизацію, спрощення та підвищення ефективності митного контролю та є ключовим фактором для модернізації митної служби та інтеграції України у світову економіку.

Як зазначають науковці [13, 14] у сучасних умовах митні процедури здійснюються переважно на основі застосування ІТК-технологій та поглиблення процесів цифровізації митної справи. За даними ВМО в Європейському регіоні, загальна частка електронних митних декларацій перевищує 90%. До того ж в країнах ЄС митне оформлення у 63% випадків займає не більше 5 хвилин і лише у 9% випадків перевищує 1 годину [15]. Це стало можливим завдяки прогресу в діджиталізації митної справи та управлінні митними ризиками [13, с. 648].

Зауважимо, що за оцінками суб'єктів ЗЕД найбільш важливою сферою реформування митної справи є автоматизація митних процедур та електронний обмін даними [16, 17, 18]. Тому з метою вдосконалення митних процедур необхідно створити нові електронні інформаційні системи та технології у сфері електронної комерції, зокрема – це ІТК-технології міжнародної електронної комерції, що сумісні з аналогічними системами інших країн. У цьому випадку як зазначає В. Угрин «...йдеться про вдосконалення митних процедур на базі ефективного функціонування «Електронної митниці» (E-Customs)» [19, с. 170], адже автоматизація митних процедур передбачає створення е-митниці де цифрові технології грають ключову роль. При цьому ми погоджуємося з твердженням авторів О. Рябцевої та І. Рудика, що «...застосування електронних технологій у митній справі не є розкішшю держави, а її необхідною складовою, що дозволяє досягнути конкурентоспроможності в умовах глобалізації економіки» [20]. Автори у своїй статті «Електронне митне оформлення як чинник забезпечення ефективної діяльності митних органів» підкреслюють, що е-митниця є важливою складовою державного регулювання ЗЕД та міжнародної торгівлі та відіграють важливу роль у забезпеченні економічної та митної безпеки.

Важливим напрямом ЗЕД є експортні операції, що забезпечують валютну стабільність та позитивний торговельний баланс країни, тому цифровізації митних процедур в частині їх спрощення – це пріоритетне завдання у сфері митного регулювання. Зважаючи на результати опитування українських імпортерів та експортерів на рисунку 1.3 відображено як саме використання е-митниці впливає на розвиток експорту товарів [17, 186].

Рис. 1.3. Модель розвитку експорту товарів в умовах функціонування е-митниці

Джерело: складено автором на основі аналітичних даних [15, 16]

Ця модель розвитку експорту товарів в умовах функціонування електронної митниці побудована на основі інтерв'ю з українськими імпортерами та експортерами в межах проєкту «Підтримка громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю»» [18]. Під час цього дослідження науковці виокремили фактори, критерії та індикатори, що мали суттєвий вплив на функціонування електронної митниці, що взаємозв'язані та відображені у даній моделі як окремі структурні елементи.

Таким чином цифрова модернізація митних процедур, як складова сучасної е-митниці, надає значні переваги для функціонування митної галузі та економіки держави. Вона забезпечує оперативну та безпечну роботу з інформацією, пришвидшує митне оформлення вантажів, знижує фінансові

витрати на контроль та документацію, що позитивно впливає на інвестиційну привабливість країни.

Розглянемо ключові механізми цифровізації митних процедур та їхню роль у забезпеченні митної безпеки (табл.1.3).

Таблиця 1.3.

Основні механізми цифровізації митних процедур та їх роль у забезпеченні митної безпеки

Механізми	Характеристика	Роль у забезпеченні митної безпеки
Електронне декларування	Подання митних декларацій та супровідних документів в електронній формі через спеціалізовані онлайн-платформи або системи	<ul style="list-style-type: none"> - Прискорення митного оформлення шляхом скорочення часу обробки документів та зменшення затримок на кордоні. - Зниження ризику помилок та фальсифікацій через автоматичну перевірку даних та мінімізація людського фактору. - Підвищення прозорості шляхом забезпечення відстежуваності операцій та доступу до інформації для всіх зацікавлених сторін
Система "єдиного вікна"	Створення єдиної точки доступу для подання всієї необхідної документації, пов'язаної з митним оформленням, до різних державних органів	<ul style="list-style-type: none"> - Спрощення процедур через зменшення кількості необхідних документів та інстанцій, з якими потрібно взаємодіяти. - Підвищення ефективності міжвідомчої взаємодії шляхом обміну інформацією між різними контролюючими органами в електронному вигляді. - Зниження корупційних ризиків через мінімізацію особистих контактів між підприємцями та посадовими особами.
Автоматизовані системи управління ризиками (АСУР)	Використання аналізу даних, штучного інтелекту та машинного навчання для виявлення потенційних ризиків порушень митного законодавства	<ul style="list-style-type: none"> Профілювання ризиків шляхом визначення критеріїв ризику та автоматичне віднесення вантажів до різних рівнів ризику. Концентрація контролю на ризикованих операціях через ефективний розподіл ресурсів та мінімізація втручання в законотворчий бізнес. виявлення схем порушень шляхом аналізу даних для виявлення тенденцій та закономірностей у контрабандній діяльності.
Електронний обмін даними (EDI)	Обмін інформацією між митними адміністраціями різних країн в електронному форматі.	<ul style="list-style-type: none"> Оперативний обмін інформацією про вантажі через швидке отримання даних про товари, що переміщуються через кордон. Міжнародна співпраця у боротьбі з контрабандою та іншими порушеннями завдяки координації дій між митними службами різних країн. Гармонізація митних процедур шляхом створення єдиних стандартів обміну даними для спрощення міжнародної торгівлі.
Технології відстеження та ідентифікації товарів	Використання RFID-міток, GPS-трекерів, QR-кодів та інших технологій для відстеження руху товарів та їх ідентифікації	<ul style="list-style-type: none"> Контроль за ланцюгами поставок через відстеження руху товарів від виробника до кінцевого споживача. Боротьба з контрафактною продукцією шляхом ідентифікації оригінальних товарів та виявлення підробок. Запобігання незаконному переміщенню товарів, що підлягають контролю завдяки контролю за обігом зброї, наркотиків, товарів подвійного використання тощо.

Інтелектуальні системи відеоспостереження	Використання камер відеоспостереження з функціями аналізу зображення, розпізнавання номерних знаків, осіб тощо	Контроль за територією митних пунктів та виявлення порушень режиму, несанкціонованого доступу тощо. Автоматична ідентифікація транспортних засобів шляхом прискорення процедур контролю на пунктах пропуску. Аналіз поведінки та виявлення підозрілої активності та потенційних порушень
--	--	--

Джерело: складено автором

Загальна роль застосування механізмів цифровізації митних процедур у забезпеченні митної безпеки полягає у наступному:

- ✓ підвищення ефективності контролю, бо спостерігається зменшення часу на перевірки, концентрація на ризикованих операціях;
- ✓ зменшення корупційних ризиків, адже відбувається мінімізація людського фактору та підвищення прозорості митних процедур;
- ✓ покращення аналізу інформації, що забезпечує виявлення складних схем порушень та тенденцій у контрабандній діяльності;
- ✓ посилення міжнародної співпраці, оскільки відбувається оперативний обмін інформацією та координація дій між митними службами різних країн;
- ✓ створення сприятливого середовища для законної торгівлі через спрощення процедур та прискорення митного оформлення.

Таким чином впровадження механізмів цифровізації є ключовим фактором для забезпечення ефективної та безпечної роботи митної системи в умовах сучасних викликів. Впровадження цифрових технологій у митні процедури, є невід'ємною частиною сучасної е-митниці, суттєво впливає на покращення бізнес-середовища та сприяє економічному розвитку держави. Завдяки цьому процесу забезпечується швидка та безпечна обробка даних, скорочується час митного оформлення, зменшуються витрати на контроль та документообіг, що створює сприятливий клімат для залучення інвестицій, а також підвищує рівень митної безпеки та довіри бізнесу до митниці.

1.3. Світовий досвід цифровізації митних процедур та запровадження електронної митниці

Світова митниця стоїть на порозі нової ери – ери цифрової трансформації. Сьогодні не стоси паперових документів, а цифрові потоки е-інформації курсують між країнами, прискорюючи торгівлю та змінюючи звичні уявлення про митний контроль, митне оформлення й у цілому про митні процедури. Тому важливо подивитися як різні країни світу розвивають і впроваджують цифрові технології під час здійснення митних процедур, яким шляхом вони йшли створюючи електронну митницю та які особливості її функціонування сьогодні.

Розпочнемо з *Естонії*, маленької, але амбітної країни, яку часто називають «електронною державою». Естонія однією з перших зрозуміла потенціал цифрових технологій та активно почала впроваджувати їх у всі сфери державного управління, включаючи митницю. Тут електронне декларування стало нормою ще на початку 2000-х років. Сьогодні майже всі митні операції в Естонії здійснюються онлайн, що значно прискорює проходження товарів через кордон та мінімізує корупційні ризики. Естонський досвід демонструє, що повна цифровізація митних процедур не тільки можлива, але й надзвичайно ефективна.

Естонія, як лідер у сфері цифрової трансформації державних послуг, має добре розвинену та ефективну електронну митницю. Її функціонування базується на комплексному підході, що охоплює законодавчу базу, розвинену ІТ-інфраструктуру та чітку організаційну структуру.

Означимо наступні особливості функціонування е-митниці в Естонії:

1. *Повне електронне декларування.* Практично всі митні декларації подаються в електронному вигляді через систему e-МТА (електронне середовище подання податкових та митних декларацій). Це дозволяє значно прискорити процес оформлення товарів та мінімізувати паперовий документообіг.

2. *Система X-Road.* Естонія використовує унікальну систему X-Road – це децентралізована платформа обміну даними між різними державними базами даних та інформаційними системами. X-Road забезпечує безпечний та

ефективний обмін інформацією між митницею, іншими державними органами та підприємствами.

3. *Електронна ідентифікація та автентифікація.* Для доступу до митних послуг та підписання електронних документів використовуються ID-картки, Mobile-ID та Smart-ID. Це забезпечує високий рівень безпеки та ідентифікації користувачів.

4. *Автоматизована система управління ризиками.* Естонська митниця використовує сучасні системи аналізу даних та управління ризиками, що дозволяє ефективно виявляти потенційні порушення та спрямовувати зусилля на контроль найбільш ризикових вантажів.

5. *Інтеграція з іншими державними системами.* Митниця інтегрована з іншими державними базами даних, такими як реєстр підприємств, податкова система, що забезпечує швидкий та ефективний обмін інформацією.

Митне законодавство Естонії базується на законодавстві Європейського Союзу, оскільки Естонія є членом ЄС. Основними документами є:

- *Митний кодекс Союзу (UCC).* Регламент (ЄС) № 952/2013 Європейського Парламенту та Ради від 9 жовтня 2013 року, що встановлює Митний кодекс Союзу. Це основний документ, що регулює митні процедури в ЄС, включаючи Естонію.

- *Делеговані та імплементаційні акти до Митного кодексу Союзу.* Ці акти деталізують положення Митного кодексу та встановлюють конкретні правила застосування митних процедур.

- *Національне законодавство Естонії.* Естонське законодавство доповнює законодавство ЄС та регулює окремі аспекти митної діяльності, такі як організація митної служби, порядок здійснення митного контролю, відповідальність за порушення митних правил. Важливими документами є Закон про митницю та підзаконні акти.

Якщо говорити про організаційно-управлінські особливості, то зазначимо, що митні процедури в Естонії реалізуються Податково-митною

службою Естонії (Estonian Tax and Customs Board – Maksu- ja Tolliamet), яка відповідає за:

- здійснення митного контролю та оформлення товарів;
- справляння митних платежів;
- боротьбу з контрабандою та іншими митними порушеннями;
- ведення митної статистики;
- міжнародну співпрацю у митній сфері.

Цифровізація митних процедур в Естонії сягає майже 100%. При цьому ключові ІТ-системи, що використовуються естонською митницею на сьогоднішній день наступні:

- e-MTA – це електронне середовище подання податкових та митних декларацій;
- X-Road – це платформа обміну даними між різними державними базами даних;
- NCTS (New Computerised Transit System) – це нова комп'ютеризована система транзиту, що використовується в ЄС для спрощення процедур транзиту товарів.

Якщо говорити про переваги е-митниці в Естонії, то їх колотко можна означити таким чином:

1. Швидкість та ефективність – електронне декларування та автоматизація процесів значно прискорюють митні процедури.
2. Прозорість та зниження корупції – електронний документообіг мінімізує людський фактор та підвищує прозорість процесів.
3. Зручність для бізнесу – онлайн-сервіси та електронні інструменти спрощують взаємодію з митницею;
4. Безпека – використання електронної ідентифікації та автентифікації забезпечує високий рівень безпеки.

Естонський досвід є прикладом для України з питань успішної цифровізації митних процедур та створення ефективної електронної митниці.

Він демонструє, як використання сучасних технологій може значно покращити роботу митної служби та сприяти розвитку міжнародної торгівлі.

Сінгапур, як один з провідних світових центрів логістики та торгівлі, також активно інвестує в цифрові технології для митної сфери. Тут впроваджено систему TradeNet, яка дозволяє компаніям подавати всі необхідні документи в електронному вигляді через єдине вікно. Це значно спрощує та прискорює митні процедури, зменшує витрати бізнесу та підвищує конкурентоспроможність країни на світовій арені. Сінгапурський підхід акцентує увагу на інтеграції різних державних систем та створенні зручних онлайн-сервісів для бізнесу.

Сінгапур є визнаним лідером у сфері світової торгівлі та логістики, і його електронна митниця відіграє в цьому ключову роль. Завдяки передовим технологіям та ефективним процедурам, Сінгапур забезпечує швидке та безперебійне переміщення товарів через свої кордони. Розглянемо особливості функціонування е-митниці та здійснення митних процедур в Сінгапурі.

Особливості функціонування е-митниці в Сінгапурі можна означити наступним чином :

1. *TradeNet*. Це національна платформа для електронної торгівлі, розроблена та впроваджена митницею Сінгапуру. TradeNet дозволяє трейдерам подавати всі необхідні документи для імпорту, експорту та транзиту товарів в електронному вигляді через єдине вікно. Це значно спрощує та прискорює митні процедури, усуваючи необхідність у паперовому документообігу.

2. *Безпаперова торгівля*. Сінгапур прагне до повної безпаперової торгівлі, що досягається завдяки широкому використанню електронних документів, цифрових сертифікатів та електронних підписів.

3. *Автоматизація та управління ризиками*. Митниця Сінгапуру використовує сучасні системи аналізу даних та управління ризиками для ефективного виявлення потенційних порушень та спрямування зусиль на контроль найбільш ризикових вантажів. Автоматизовані системи також

використовуються для класифікації товарів, розрахунку митних платежів та інших операцій.

4. *Інтеграція з іншими державними системами.* TradeNet інтегрована з іншими державними базами даних та інформаційними системами, що забезпечує швидкий та ефективний обмін інформацією між різними відомствами.

5. *Акцент на безпеку.* Безпека є пріоритетом для митниці Сінгапуру. Вживаються суворі заходи для захисту інформаційних систем від кібератак та несанкціонованого доступу.

Митна діяльність в Сінгапурі регулюється низкою законодавчих актів та нормативних документів, серед яких основними є:

- *Закон про митницю (Customs Act)* – це основний закон, що регулює митні процедури, імпорту, експорту, транзиту товарів, а також повноваження митних органів.

- *Положення про митницю (Customs Regulations)* – ці положення деталізують норми Закону про митницю та встановлюють конкретні правила застосування митних процедур.

- *Закон про регулювання торгівлі (Regulation of Imports and Exports Act)* – цей закон регулює імпорту та експорту товарів, включаючи ліцензування, контроль та інші аспекти зовнішньої торгівлі.

- *Інші законодавчі акти та нормативні документи* - існують також інші законодавчі акти та нормативні документи, що регулюють окремі аспекти митної діяльності, такі як тарифи, податки, правила походження товарів тощо.

Митні процедури в Сінгапурі реалізуються Митницею Сінгапуру (Singapore Customs), яка є частиною Міністерства фінансів. Митниця Сінгапуру відповідає за:

- здійснення митного контролю та оформлення товарів;
- справляння митних платежів та податків;
- забезпечення дотримання митного законодавства;
- боротьбу з контрабандою та іншими митними порушеннями;

- сприяння розвитку міжнародної торгівлі.

Митницею Сінгапуру з метою цифровізації митних процедур використовуються дві ключові ІТ-системи:

- *TradeNet* – це національна платформа для електронної торгівлі;
- *Singapore Trade Information Network (STIN)* – система для обміну інформацією між митницею та іншими державними установами.

Основні переваги е-митниці в Сінгапурі можна означити наступним чином:

1. *Висока ефективність та оперативність.* Автоматизація та електронний документообіг значно прискорюють митні процедури.

2. *Зниження витрат на митне оформлення.* Безпаперова торгівля та автоматизація дозволяють зменшити витрати для бізнесу.

3. *Прозорість та передбачуваність.* Електронні системи забезпечують прозорість та передбачуваність митних процедур.

4. *Сприяння торгівлі.* Швидке та ефективне митне оформлення сприяє розвитку міжнародної торгівлі.

5. *Високий рівень безпеки.* Сучасні системи безпеки захищають інформаційні системи та дані.

Загалом Сінгапур є прикладом успішної реалізації концепції електронної митниці, що сприяє розвитку торгівлі та економічному зростанню країни. Його досвід є цінним для інших країн, які прагнуть модернізувати свої митні системи.

Південна Корея відома своїм технологічним прогресом та інноваціями. У митній сфері країна активно використовує такі технології, як блокчейн та штучний інтелект. Блокчейн дозволяє забезпечити прозорість та безпеку ланцюгів постачання, а штучний інтелект допомагає в аналізі ризиків та автоматизації митних процедур. Корея також активно впроваджує технології неінвазивного контролю, такі як сканери та рентгенівські установки, що дозволяє прискорити огляд товарів та підвищити ефективність боротьби з контрабандою.

Південна Корея є однією з найбільш технологічно розвинених країн світу, і її митна служба не є винятком. Країна активно впроваджує цифрові технології для оптимізації митних процедур та забезпечення ефективного контролю. Розглянемо особливості функціонування е-митниці та здійснення митних процедур в Південній Кореї.

Особливості функціонування е-митниці в Південній Кореї полягають у наступному:

1. *UNI-PASS*. Це комплексна електронна система, розроблена Корейською митною службою (KCS), яка охоплює всі аспекти митної діяльності, від декларування до контролю та оформлення. UNI-PASS забезпечує єдине вікно для подання всіх необхідних документів в електронному вигляді, що значно спрощує та прискорює митні процедури. Завдяки UNI-PASS, Південна Корея досягла майже 100% електронного декларування імпортно-експортних операцій.

2. *Акцент на безпеку та управління ризиками*. Корейська митна служба активно використовує сучасні технології для забезпечення безпеки та ефективного управління ризиками. Це включає використання систем аналізу даних, штучного інтелекту та інших інноваційних рішень для виявлення потенційних порушень та спрямування зусиль на контроль найбільш ризикових вантажів.

3. *Використання передових технологій*. Південна Корея активно впроваджує такі технології, як блокчейн для забезпечення прозорості та безпеки ланцюгів постачання, а також технології неінвазивного контролю, такі як сканери та рентгенівські установки, для прискорення огляду товарів.

4. *Міжнародна співпраця*. Корея активно співпрацює з іншими країнами та міжнародними організаціями у сфері митної справи, обмінюючись досвідом та найкращими практиками.

Митна діяльність в Південній Кореї регулюється низкою законодавчих актів та нормативних документів, серед яких:

- *Митний закон (Customs Act)* – це основний закон, що регулює митні процедури, імпорт, експорт, транзит товарів, а також повноваження митних органів.

- *Виконавчі укази та положення до Митного закону* – ці документи деталізують положення Митного закону та встановлюють конкретні правила застосування митних процедур.

- *Закон про зовнішню торгівлю (Foreign Trade Act)* – цей закон регулює різні аспекти зовнішньої торгівлі, включаючи ліцензування, контроль та інші питання.

- *Митний тариф (Customs Tariff Schedule)* – цей документ містить перелік товарів та ставки митних платежів.

Митні процедури в Південній Кореї реалізуються Корейською митною службою (Korea Customs Service – KCS). KCS є центральним органом виконавчої влади, що відповідає за митну справу в країні. KCS відповідає за:

- здійснення митного контролю та оформлення товарів;
- справляння митних платежів та податків;
- забезпечення дотримання митного законодавства;
- боротьбу з контрабандою та іншими митними порушеннями;
- сприяння розвитку міжнародної торгівлі.

Ключовою ІТ-системою, що використовуються митницею Південної Кореї під час митних процедур є комплексна електронна система для здійснення всіх митних процедур – UNI-PASS.

Основними Перевагами е-митниці в Південній Кореї як і в Сінгапурі на сьогодні є:

1. *Висока ефективність та швидкість*: UNI-PASS та автоматизація процесів значно прискорюють митні процедури.

2. *Зниження витрат*: Електронний документообіг та автоматизація дозволяють зменшити витрати для бізнесу та держави.

3. *Прозорість та передбачуваність*: Електронні системи забезпечують прозорість та передбачуваність митних процедур.

4. *Сприяння торгівлі*: Швидке та ефективне митне оформлення сприяє розвитку міжнародної торгівлі.

5. *Високий рівень безпеки*: Сучасні системи безпеки захищають інформаційні системи та дані.

Південна Корея також є прикладом для України щодо успішної цифровізації митної сфери, демонструючи, як використання сучасних технологій може значно покращити ефективність та безпеку митних процедур.

Європейський Союз також активно працює над цифровізацією митних процедур. Тут особлива увага приділяється гармонізації та стандартизації митних процесів між країнами-членами. Впровадження системи NCTS (New Computerised Transit System) дозволило значно спростити процедури транзиту товарів між країнами ЄС. Сьогодні ЄС рухається в напрямку створення єдиної електронної митниці, що дозволить ще більше спростити торгівлю та підвищити ефективність митного контролю на рівні всього союзу.

Електронна митниця в Європейському Союзі (ЄС) є ключовим елементом для забезпечення ефективної та безпечної торгівлі між країнами-членами та з третіми країнами. Вона базується на гармонізованому законодавстві та спільних ІТ-системах, що забезпечує стандартизацію та спрощення митних процедур на всій території ЄС [24].

Функціонування е-митниці в ЄС дещо відрізняється від вище перелічених країн та має свої особливості, що полягають у наступному:

1. *Митний кодекс Союзу (UCC)*. Це основний законодавчий акт, що регулює всі аспекти митної діяльності в ЄС. UCC встановлює загальні правила та процедури, які застосовуються у всіх країнах-членах.

2. *Електронне декларування*. Практично всі митні декларації подаються в електронному вигляді через національні системи, які інтегровані з центральними системами ЄС.

3. *Система "єдиного вікна"*. Концепція "єдиного вікна" передбачає, що трейдери можуть подавати всю необхідну інформацію та документи в

електронному вигляді через одну точку доступу, що значно спрощує та прискорює митні процедури.

4. *Взаємодія між митними органами.* Електронна митниця забезпечує ефективний обмін інформацією між митними органами різних країн-членів ЄС, що сприяє боротьбі з шахрайством та підвищенню ефективності контролю.

5. *Управління ризиками.* Митні органи ЄС використовують сучасні системи аналізу даних та управління ризиками для виявлення потенційних порушень та спрямування зусиль на контроль найбільш ризикових вантажів.

6. *NCTS (New Computerised Transit System).* Ця система дозволяє здійснювати електронний транзит товарів між країнами ЄС та країнами ЄАВТ (Європейської асоціації вільної торгівлі), спрощуючи та прискорюючи процедури транзиту.

7. *AES (Automated Export System).* Автоматизована система експорту, яка дозволяє здійснювати електронне декларування експортних операцій.

8. *ICS2 (Import Control System 2).* Система контролю імпорту 2-го покоління, яка забезпечує попередній аналіз ризиків для товарів, що ввозяться на територію ЄС.

Основними документами, що регулюють митні процедури в ЄС, є:

- *Регламент (ЄС) № 952/2013 Європейського Парламенту та Ради від 9 жовтня 2013 року, що встановлює Митний кодекс Союзу (UCC) [25]* – це основний законодавчий акт, що визначає загальні правила та процедури митної діяльності в ЄС.

- *Делеговані та імплементаційні акти до UCC [26-28]* – ці акти деталізують положення UCC та встановлюють конкретні правила застосування митних процедур.

- *Національне законодавство країн-членів* – країни-члени ЄС мають право приймати національні законодавчі акти, що доповнюють законодавство ЄС та регулюють окремі аспекти митної діяльності, які не охоплені UCC.

Таким чином в ЄС існує єдиний Митний кодекс Союзу, що містить «...загальні положення та процедури, застосовні до товарів, переміщуваних на

митну територію Союзу або за її межі. Без обмеження міжнародного права та конвенцій і законодавства Союзу в інших галузях, Кодекс діє однаково на всій митній території Союзу» [25, п.1].

У базових імплементаційних рішеннях Комісії ЄС [26, 27] передбачено, що «весь обмін інформацією між митними органами та між економічними операторами та митними органами, а також зберігання такої інформації має здійснюватися з використанням електронних методів обробки даних ... з розробкою та розгортанням електронних систем» [27].

ЄС має також Єдиний портал єдиного ринку (Single Market Portal) – інтернет-платформа, яка надає можливості доступу до інформації та послуг учасникам торгівлі в межах Європейського Союзу та є централізованим пунктом забезпечення митних процедур в ЄС.

Розвиток електронних митних систем у всьому ЄС викладено в перегляді 2023 року Багаторічного стратегічного плану ЄС щодо електронної митниці (MASP-C), що є інструментом управління та планування, який готує та регулярно оновлює Генеральний директорат TAXUD у партнерстві з митними адміністраціями держав-членів та співробітництвом внесок представників торгових асоціацій ЄС. Його розробка є ітеративним багатоетапним процесом, який включає внутрішні та зовнішні перегляди та оцінки, узгодження бізнесу та ІТ-стратегії до вимог митного законодавства ЄС для ефективного управління та координувати всі дії та вимоги до планування існуючої та майбутньої електронної митниці проекти. [28].

Митні процедури в ЄС реалізуються митними органами кожної країни-члена. Кожна країна має свою національну митну службу, яка відповідає за:

- здійснення митного контролю та оформлення товарів на своїй території;
- справляння митних платежів;
- забезпечення дотримання митного законодавства ЄС та національного законодавства;
- боротьбу з контрабандою та іншими митними порушеннями.

Важливо також зазначити, що в ЄС ключову роль у розробці та впровадженні митної політики відіграє Європейська Комісія (European Commission). Генеральний директорат з питань оподаткування та митного союзу (DG TAXUD) якої відповідає за:

- розробку законодавства ЄС у сфері митної справи;
- координацію діяльності митних органів країн-членів;
- забезпечення функціонування спільних ІТ-систем.

Основні переваги е-митниці в ЄС полягають у наступному:

1. УСС та спільні ІТ-системи забезпечують стандартизацію та спрощення митних процедур на всій території ЄС.

2. Електронне декларування та автоматизація процесів значно прискорюють митні процедури.

3. Безпаперова торгівля та автоматизація дозволяють зменшити витрати для бізнесу та держав.

4. Управління ризиками та обмін інформацією між митними органами сприяють боротьбі з шахрайством та підвищенню безпеки ланцюгів постачання.

5. Швидкі та ефективні митні процедури сприяють підвищенню конкурентоспроможності європейських підприємств на світовому ринку.

Загалом електронна митниця є важливим досягненням ЄС, що сприяє розвитку торгівлі та економічної інтеграції. Вона є прикладом успішної співпраці між країнами-членами у сфері митної справи.

Узагальнюючи досвід Естонії, Сінгапуру, Південної Кореї та ЄС відобразимо переваги цифровізації митних процедур у таблиці 1.4, а потім розглянемо, який досвід є цінним для України.

Таблиця 1.4.

Переваги цифровізації митних процедур у різних країнах світу

Перевага	Естонія	Сінгапур	Південна Корея	ЄС
<i>Швидкість та ефективність</i>	Висока, завдяки електронному декларуванню та автоматизації	Висока, завдяки TradeNet та автоматизації	Дуже висока, завдяки UNI-PASS та автоматизації	Висока, завдяки е-декларуванню та гармонізації процедур

Зниження витрат	Мінімізація паперового документообігу	Безпаперова торгівля та автоматизація	Електронний документообіг та автоматизація	Безпаперова торгівля, автоматизація та гармонізація
Прозорість та зниження корупції	Висока, завдяки електронному документообігу	Висока, завдяки е-системам	Висока, завдяки UNI-PASS та автоматизації	Висока, завдяки гармонізації та обміну інформацією
Зручність для бізнесу	Зручні онлайн-сервіси та електронні інструменти	TradeNet як єдине вікно для подання документів	UNI-PASS як комплексна система	"Єдине вікно" та гармонізовані процедури
Безпека	Використання ID-карток, Mobile-ID, Smart-ID	Сучасні системи захисту інформації	Сучасні системи безпеки та управління ризиками	Управління ризиками та обмін інформацією між країнами
Інновації та технології	X-Road як платформа обміну даними	Акцент на безпаперовій торгівлі	Блокчейн, ШІ, неінвазивний контроль	Гармонізація стандартів та спільні ІТ-системи (NCTS, AES, ICS2)
Міжнародна інтеграція та співпраця	Членство в ЄС, використання NCTS	Активна участь у міжнародних торгових угодах	Активна міжнародна співпраця	Глибока інтеграція між країнами-членами

Джерело: складено автором за даними [21-24, 28]

Таким чином за результатами вивчення досвіду Естонії, Сінгапуру, Південної Кореї та ЄС у сфері цифровізації митних процедур ми дійшли висновку, що Україна може багато чого запозичити, зокрема:

- ✓ Створення єдиної онлайн-платформи для подання всіх необхідних документів, як TradeNet у Сінгапурі або UNI-PASS у Південній Кореї, значно спростить та прискорить митні процедури для українського бізнесу.

- ✓ Повний перехід на електронний документообіг, як в Естонії, дозволить мінімізувати корупційні ризики та підвищити прозорість митних процедур.

- ✓ Впровадження сучасних систем аналізу даних та управління ризиками, як в Південній Кореї та ЄС, дозволить ефективніше виявляти порушення та спрямовувати зусилля на контроль найбільш ризикових вантажів.

- ✓ Україні варто розглянути можливість використання таких технологій, як блокчейн для забезпечення прозорості ланцюгів постачання, а також технологій неінвазивного контролю для прискорення огляду товарів.

- ✓ Підвищення рівня технологічності щодо спільних транзитних систем, як NCTS в ЄС, сприятиме спрощенню та прискоренню транзитних перевезень.

Україна вже зробила важливий крок у цьому напрямку, приєднавшись до NCTS.

✓ Досвід Естонії зі створення децентралізованої платформи обміну даними між різними державними установами X-Road може бути дуже корисним для України, бо вона забезпечує безпечний та ефективний обмін інформацією.

✓ У рамках євроінтеграції Україна поступово гармонізує своє митне законодавство з законодавством ЄС, що є важливим кроком на шляху до створення сучасної електронної митниці.

Важливо зазначити, що Україна повинна адаптувати досвід інших країн до своїх реалій та враховувати свої особливості. Необхідно також забезпечити належну IT-інфраструктуру, підготовку кадрів та ефективну міжвідомчу взаємодію для успішного впровадження е-митниці. Впровадження зарубіжного досвіду дозволить Україні створити сучасну, ефективну та прозору митну систему, що сприятиме розвитку міжнародної торгівлі та економічному зростанню країни.

РОЗДІЛ 2

СТАН ЦИФРОВІЗАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Оцінювання ролі автоматизованої системи управління ризиками в процесі цифровізації митних процедур

Цифровізація митних процедур на основі впровадження автоматизованої системи управління ризиками (АСУР) є надзвичайно актуальною в умовах сучасних викликів та тенденцій розвитку світової торгівлі. Зростаючі обсяги міжнародних вантажопотоків, необхідність прискорення митного оформлення та забезпечення ефективного контролю за переміщенням товарів через кордон вимагають застосування сучасних інформаційних технологій. Інституційне забезпечення цього процесу, тобто створення відповідних нормативно-правових рамок, організаційних структур та механізмів взаємодії між державними органами та бізнесом, є ключовим фактором успішної цифровізації. АСУР дозволяє автоматизувати аналіз ризиків, оптимізувати процес митного контролю, зменшити час на оформлення товарів та мінімізувати корупційні ризики, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності національної економіки та створенню сприятливого бізнес-клімату.

Впровадження АСУР та відповідне інституційне забезпечення є важливим кроком на шляху інтеграції України до міжнародного митного простору та виконання міжнародних зобов'язань. Це сприяє гармонізації митних процедур з міжнародними стандартами, зокрема стандартами Всесвітньої митної організації, та забезпечує ефективну боротьбу з контрабандою, порушеннями митних правил та іншими видами транскордонної злочинності. Крім того, цифровізація митних процедур на основі АСУР дозволяє підвищити рівень прозорості та підзвітності митних органів, що сприяє зміцненню довіри бізнесу та громадян до держави.

Пунктами 49 та 50 статті 4 Положення про Державну митну службу України [29] передбачено, що в межах своїх повноважень Держмитслужба відповідно до покладених на неї завдань:

п. 49 – забезпечує розвиток, здійснює впровадження та технічне супроводження інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій, автоматизацію процедур, зокрема контролю за повнотою та правильністю виконання митних формальностей; організовує та здійснює впровадження електронних сервісів для суб'єктів господарювання; забезпечує функціонування єдиного державного інформаційного веб-порталу “Єдине вікно для міжнародної торгівлі”;

п. 50 – проводить аналіз та здійснює управління ризиками з метою визначення форм та обсягів митного контролю, забезпечує проведення моніторингу ризикових зовнішньоекономічних операцій з метою управління ризиками, у тому числі шляхом таргетингу, та ініціювання проведення додаткових заходів щодо митного контролю із залученням мобільних груп, до складу яких входять посадові особи та працівники апарату Держмитслужби та її територіальних органів;

Виконання цих завдань покладено відповідно на Департамент з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації та Департамент профілювання митних ризиків, що функціонують у структурі Державної митної служби України [30] та досить потужно взаємодіють у напрямі реалізації означених Положенням [29] завдань, а також заходів визначених Довгостроковим національним стратегічним планом цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації Державної митної служби України та її територіальних підрозділів на основі Багаторічного стратегічного плану електронної митниці ЄС (Multi-annual strategic plan for electronic customs, MASP-C) [12].

Загалом, еволюцію запровадження митних інформаційних технологій і, зокрема АСУР, в Україні починаючи з 1992 року й до тепер відображено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Хронологія впровадження митних інформаційних технологій в Україні

Період	Характеристика
<i>Початкова фаза діджиталізації в митній системі 1992-2004 рр.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - формування бази даних електронних копій вантажних митних декларацій з паперових носіїв, їх аналіз, обробка та систематизація показників митної статистики; - формування телекомунікаційної мережі з відомчою е-поштою та комплексною системою захисту інформації, автоматизовано процеси митного оформлення та контролю доставки вантажів на основі автоматизованих інформаційних систем
<i>Створення передумов цифровізації митної справи 2005-2007 рр.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - прийняття Концепції створення, упровадження і розвитку системи аналізу та керування ризиками [31] (далі - САКР) метою якої було підвищення ефективності діяльності митних органів; - прийняття Концепції створення, упровадження і розвитку системи електронного декларування товарів [32], яка започаткувала створення необхідних умови для використання цифрових та інформаційних технологій електронного документообігу з допомогою електронного цифрового підпису
<i>Активізація процесів цифрової трансформації 2008-2020 рр.</i>	<ul style="list-style-type: none"> - затвердження Концепції створення багатофункціональної комплексної системи “Електронна митниця” [33], що передбачала до 2013 року три етапи впровадження системи автоматизованого електронного документообігу, митного оформлення товарів і транспортних засобів на всіх рівнях митної системи, введення в дію механізму аналізу ризиків; - затвердження положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему Держмитслужби України [34] - впровадження нової редакції МКУ 2012 року в якому зазначена необхідність впровадження системи автоматизованого електронного документообігу, митного оформлення товарів і транспортних засобів на всіх рівнях митної системи та обов’язковість використовувати Систему управління ризиками (СУР) та автоматизовану систему аналізу та управління ризиками (- АСАУР) при визначенні рівня ризику під час митних процедур [35].
<i>Цифровий розвиток митної служби 2021р.- до тепер</i>	<ul style="list-style-type: none"> - розробка Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року [10] - Затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему (ЄАІС) митних органів, порядок і умови застосування її систем в митній справі [36] - затвердження Довгострокового національного стратегічного плану цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації Державної митної служби України та її територіальних підрозділів на основі Багаторічного стратегічного плану електронної митниці ЄС (Multi-annual strategic plan for electronic customs, MASP-C) [12]

Джерело: складено автором

Поряд з вище названими в Україні затверджено нормативно-правові документи, якими врегульовуються питання цифровізації та цифрового

розвитку і які дотично регламентують діяльність е-митниці, зокрема це: Закони України «Про інформацію» [37], «Про електронні документи та електронний документообіг» [38], «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [39]; розпорядження КМУ якими затверджені «Концепція розвитку цифрових компетентностей» [40], «Концепція розвитку системи електронних послуг в Україні» [41].

Таким чином ми бачимо, що питання розвитку цифрових технологій та їх впровадження в діяльність митних органів України є важливим елементом цифрової трансформації як усієї системи державного управління, так і митної діяльності задля підвищення її ефективності в контексті захисту митної й економічної безпеки держави в умовах глобалізації світової економіки. Особливе місце у цьому процесі займає впровадження автоматизованої системи управління ризиками (АСУР).

Загалом за визначенням, що надане у Сучасній митній енциклопедії автоматизована система управління ризиками (АСУР) (англ. automated risk management system (ARMS) – це сукупність програмно-інформаційних комплексів, які забезпечують функціонування системи управління ризиками під час митного контролю та/або митного оформлення товарів, транспортних засобів. АСУР є складовою частиною ЄАІС митних органів. АСУР використовується у митних органах з 2007 р. під час митного контролю та оформлення товарів із застосуванням митної декларації в автоматизованій системі митного оформлення Держмитслужби. При цьому процес автоматизованого управління ризиками здійснюється у два основні етапи: 1) оцінка ризику за кожним профілем ризику; 2) визначення переліку форм контролю в цілому за митною декларацією [42, с.11].

У цілому роль АСУР у процесі цифровізації митних процедур важко переоцінити, вона полягає перш за все у забезпеченні ефективного та селективного контролю за переміщенням товарів через митний кордон шляхом автоматизованого аналізу та оцінки ризиків. АСУР є ключовим елементом цифрової трансформації митної справи, оскільки дозволяє перейти від

суцільного контролю до контролю, орієнтованого на ризики, що значно оптимізує використання ресурсів митних органів та сприяє прискоренню митного оформлення. Сьогодні функціонування АСУР в умовах цифровізації передбачає здійснення в автоматичному режимі наступних дій (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Види діяльності АСУР в умовах цифровізації митних процедур

Діяльність	Зміст діяльності
<i>Автоматизований збір та обробку даних</i>	Система інтегрується з різними інформаційними джерелами, включаючи електронні митні декларації, бази даних правоохоронних органів, комерційні бази даних тощо, для отримання повної та актуальної інформації про товари, транспортні засоби, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.
<i>Аналіз ризиків на основі заданих критеріїв</i>	АСУР використовує алгоритми та моделі для автоматичної оцінки ризиків порушення митного законодавства на основі попередньо визначених критеріїв, таких як тип товару, країна походження, вартість, історія попередніх переміщень тощо.
<i>Селективність контролю</i>	За результатами аналізу ризиків система автоматично визначає рівень ризику для кожної конкретної операції та відповідно до цього рекомендує застосування певних форм митного контролю (наприклад, сканування, фізичний огляд, документальна перевірка). Це дозволяє зосередити увагу митних органів на операціях з високим рівнем ризику та мінімізувати втручання у законну діяльність добросовісних суб'єктів
<i>Підвищення ефективності митного контролю</i>	Застосування АСУР дозволяє оптимізувати розподіл ресурсів, скоротити час на митне оформлення, зменшити кількість помилок та зловживань, а також підвищити рівень виявлення порушень митного законодавства
<i>Забезпечення прозорості та об'єктивності</i>	Автоматизація процесів аналізу та оцінки ризиків зменшує вплив людського фактору та забезпечує більш об'єктивний та прозорий процес митного контролю
<i>Інтеграція з іншими інформаційними системами</i>	АСУР може інтегруватися з іншими інформаційними системами, такими як системи електронного декларування, системи обліку та контролю, що забезпечує комплексну автоматизацію митних процедур

Джерело: складено автором на основі [31, 32, 33, 36]

Таким чином, ми бачимо, що АСУР відіграє центральну роль у цифровізації митних процедур, забезпечуючи перехід до ефективного та інтелектуального управління ризиками, що сприяє спрощенню торгівлі, підвищенню безпеки та оптимізації діяльності митних органів. Про це свідчать і результати роботи Держмитслужби України, що викладено у звіті за 2023 рік [43]. За даними звіту Департаментом профілювання митних ризиків у 2023 році реалізовано низку заходів із мінімізації впливу людського чинника під час

здійснення митних процедур шляхом подальшої автоматизації митних формальностей та стандартизованих оперативних завдань, а також розвитку автоматизованої системи управління ризиками.

Так, з метою оптимізації часу, необхідного для обрання форм та обсягів митного контролю із застосуванням системи управління ризиками, в АСМО «Інспектор» імплементовано перелік індикаторів ризику. На сьогодні Перелік індикаторів ризику доводиться до митниць програмними методами шляхом оновлення АСМО «Інспектор». З метою зменшення впливу людського фактору на митні процеси, автоматизації митних процедур та практичної реалізації вимог наказу Міністерства фінансів України від 04.01.2023 № 6, Держмитслужбою протягом 2023 року забезпечено створення та впровадження окремого модуля автоматизованої системи управління ризиками щодо міжнародних поштових та експрес-відправлень (МПВ та МЕВ).

За Іншими напрямками розвитку системи управління ризиками у звіті зазначено, що протягом 2023 року:

- запроваджено автоматизовані перевірки при поміщенні товарів у окремі митні режими;
- розроблено технічне завдання на модернізацію програмного продукту АСМО «Інспектор», для автоматизованої фіксації в інформаційних системах обґрунтувань при визначенні необхідності проведення додаткових митних формальностей на підставі переліку індикаторів ризику та інших інструментів з аналізу ризиків а також можливості подальшого автоматизованого аналізу вказаної інформації;
- запроваджено заходи, спрямовані на збільшення частки обрання АСУР зазначеної формальності в загальному обсязі її застосування, з урахуванням необхідності збереження рівня пропускної спроможності пунктів пропуску;
- запроваджено заходи з управління ризиками в рамках Робочої групи щодо протидії незаконному виробництву та обігу підакцизних товарів;
- поінформовано митниці щодо орієнтовного витягу із переліку індикаторів ризику, що можуть бути використані при обранні форм та обсягів

митного контролю при здійсненні митних формальностей у пунктах пропуску через державний кордон України у випадках обрання громадянами каналу, позначеного символами зеленого кольору («зелений коридор»);

– сформовано пропозиції щодо можливостей удосконалення роботи системи управління ризиками в частині: запровадження електронного реєстру інструментів (профілів ризику та індикаторів ризику), удосконалення процедури створення та програмної реалізації профілів ризику, створення комплексної системи моніторингу застосування СУР та можливостей використання інструментів штучного інтелекту (ML) в цілях аналізу, виявлення та оцінки ризиків з подальшою розробкою практичних заходів з управління ризиками (в тому числі інструментів автоматизованого розпізнавання зображень, отриманих в результаті сканування вантажних скануючих систем стаціонарного типу).

За результатами селективності АСУР у 2023 році опрацьовано 2577 тис. митних декларацій, з них частка митних декларацій без визначення форм та обсягів митного контролю – 47,2%, частка митних декларацій, по яких визначено необхідність проведення митного огляду – 3,76%.

З метою актуалізації переліку Показників комплексної оцінки митниць за напрямом застосування системи управління ризиками та методики їх розрахунку у вересні 2023 року затверджено відповідний наказ Держмитслужби № 451 «Про оцінювання ефективності виконання завдань та функцій митницями» [44]. Згідно до якого розраховано показник «Частка митних декларацій, щодо яких за результатами виконання митницями Держмитслужби визначених АСУР митних формальностей було фактично виявлено розбіжності» та виявлено, що у 2023 році загальний (системний) рівень показника «Частка митних декларацій, щодо яких за результатами виконання митницями визначених АСУР митних формальностей було фактично виявлено розбіжності», становить 9% (2021 рік – 6%; 2022 рік – 7%). Крім цього, за показником «Оцінка ефективності здійснення митного огляду за ініціативи посадової особи внаслідок застосування СУР» виявлено, що його значення у

2023 році становить 26% (показник 2022 року – 21%), при цьому загальна кількість митних декларацій, щодо яких посадовими особами визначалась необхідність проведення огляду, залишилась на рівні 2022 року та становить 1% від загальної кількості митних декларацій.

Показник «Ефективність форм та обсягів митного контролю, визначених посадовими особами Координаційно-моніторингової митниці на підставі результатів застосування системи управління ризиками» становить 58%. [43, с. 66-67].

Також, варто зазначити, що одним з найбільш ефективних підходів у напрямі автоматизації митних процедур, що широко використовується у світі є застосування принципу «Єдиного вікна», який відіграє ключову роль у цифровізації митних процедур, спрощуючи та прискорюючи процес міжнародної торгівлі. Його значення полягає в наступному:

1. Спрощення та гармонізація процедур, адже «Єдине вікно» передбачає подання всієї необхідної документації в електронному вигляді через єдиний портал, що усуває необхідність багаторазового подання одних і тих же документів різним державним органам, що значно спрощує процедури та зменшує адміністративний тягар для бізнесу.

2. Прискорення митного оформлення, бо завдяки оптимізації інформаційних потоків та паралельній обробці даних різними відомствами, час на митне оформлення товарів значно скорочується.

3. Підвищення прозорості та зменшення корупції, оскільки електронний обмін даними та мінімізація безпосереднього контакту між бізнесом та державними службовцями сприяють підвищенню прозорості процедур та зменшенню корупційних ризиків.

4. Зниження витрат на здійснення митних процедур, бо спрощення цих процедур та скорочення часу на оформлення призводять до зниження фінансових витрат для бізнесу.

5. Покращення міжнародної конкурентоспроможності:, оскільки швидке та ефективне митне оформлення сприяє підвищенню конкурентоспроможності національних підприємств на міжнародному ринку.

В Україні принцип «Єдиного вікна» реалізується через веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», який забезпечує електронний обмін інформацією між бізнесом та різними контролюючими органами.

У цілому зважаючи на зарубіжний і вітчизняний досвід здійснення митних процедур, вважаю, що «Єдине вікно» є центральним елементом цифрової трансформації митної сфери, інтегруючи різні інформаційні системи та забезпечуючи ефективну взаємодію між різними державними органами, що беруть участь у процесі митного контролю. Воно є сполучною ланкою між бізнесом та державою в цифровому просторі, забезпечуючи зручний та ефективний канал комунікації та обміну інформацією.

У цілому роль принципу "Єдиного вікна" у цифровізації митних процедур полягає в тому що «Єдине вікно»: забезпечує інтеграцію різних інформаційних систем митних органів, інших контролюючих органів та бізнесу, створюючи єдиний інформаційний простір; сприяє автоматизації багатьох процесів, пов'язаних з митним оформленням, таких як подання документів, перевірка даних, прийняття рішень тощо; сприяє переходу на повністю електронний документообіг, що зменшує використання паперових документів та прискорює обробку інформації; сприяє уніфікації форматів даних та стандартів обміну інформацією між різними відомствами, що покращує сумісність систем та забезпечує ефективний обмін даними; створює більш сприятливий бізнес-клімат та сприяє розвитку міжнародної торгівлі.

Підсумовую констатуємо, що автоматизована система управління ризиками та принцип «Єдиного вікна» є важливими інструментами для цифрової трансформації та цифровізації митних процедур. Їх практичне впровадження сприяє спрощенню торгівлі, підвищенню ефективності роботи митних органів та створенню сприятливого бізнес-клімату, що є важливим

кроком на шляху інтеграції України до міжнародного торговельного простору та виконання міжнародних зобов'язань.

2.2. Особливості розвитку єдиних автоматизованих інформаційних систем в умовах цифрової трансформації митних органів

Цифровізація митних процедур у митній справі України набула сучасних рис з прийняттям Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем, в якому визначено, що ЄАІС – багатофункціональна інтегрована автоматизована система, яка становить сукупність взаємопов'язаних інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем, що забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів з метою здійснення митної справи, і засобів їх забезпечення [36].

Важливо, що у даному Положенні чітко визначені такі поняття:

- користувачі інформації в ЄАІС (далі - користувачі ЄАІС) – посадові особи апарату Держмитслужби та її територіальних органів, інших органів державної влади, установ та організацій, уповноважених на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, митних, правоохоронних та інших уповноважених органів іноземних держав, фізичні особи або їх представники, фізичні особи – підприємці або їх представники, уповноважені особи (представники) юридичних осіб, нерезидентів, інші заінтересовані особи, яким надано права доступу до інформації в ЄАІС у порядку, встановленому відповідно до вимог законодавства України у сфері захисту інформації;

- суб'єкти відносин, пов'язаних із функціонуванням та застосуванням ЄАІС (далі - суб'єкти ЄАІС),- Міністерство фінансів України, Держмитслужба

та її територіальні органи (їх самостійні структурні підрозділи), користувачі ЄАІС [36].

У таблиці 2.3. представлені основні завдання та функції ЄАІС, які вона забезпечує відповідно до Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем.

Таблиця 2.3.

Основні завдання та функції ЄАІС

Завдання	Функції
забезпечення виконання митних формальностей, передбачених законодавством України з питань митної справи;	інтеграція інформаційних ресурсів;
автоматизація процедур митного контролю та митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України	збір, накопичення, систематизація, обробка та узагальнення інформації в ЄАІС, перетворення її у визначені формати для автоматизованої обробки, використання та надання користувачам ЄАІС в уніфікованій формі;
обмін інформацією та електронна взаємодія між митними органами, правоохоронними та іншими уповноваженими органами, у тому числі іноземних держав;	автоматизація та верифікація процесів інформаційної діяльності суб'єктів ЄАІС в інтерактивному режимі реального часу;
забезпечення електронної взаємодії між користувачами ЄАІС та суб'єктами ЄАІС щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України	забезпечення електронної інформаційної взаємодії та електронного документообігу між суб'єктами ЄАІС;
забезпечення електронної взаємодії митних органів та їх посадових осіб, створення умов для зменшення часових та фінансових витрат на адміністративно-управлінські, інформаційно-пошукові, розрахункові та аналітичні роботи, моніторинг зведених та окремих даних, наявних у ЄАІС, обробку та формування значних обсягів даних, формування звітності;	розмежування прав доступу та надання контрольованого доступу користувачам ЄАІС до інформаційних ресурсів ЄАІС;
	забезпечення захисту інформації в ЄАІС;
інформаційна підтримка здійснення митної справи під час виконання митними органами завдань і функцій, покладених на них законодавством України з питань митної справи, з метою підвищення ефективності їх виконання.	моніторинг стану інформаційного обміну між функціональними системами ЄАІС та засобами їх забезпечення, стану захищеності цих складових та ЄАІС в цілому.

Джерело: складено автором за даними [36]

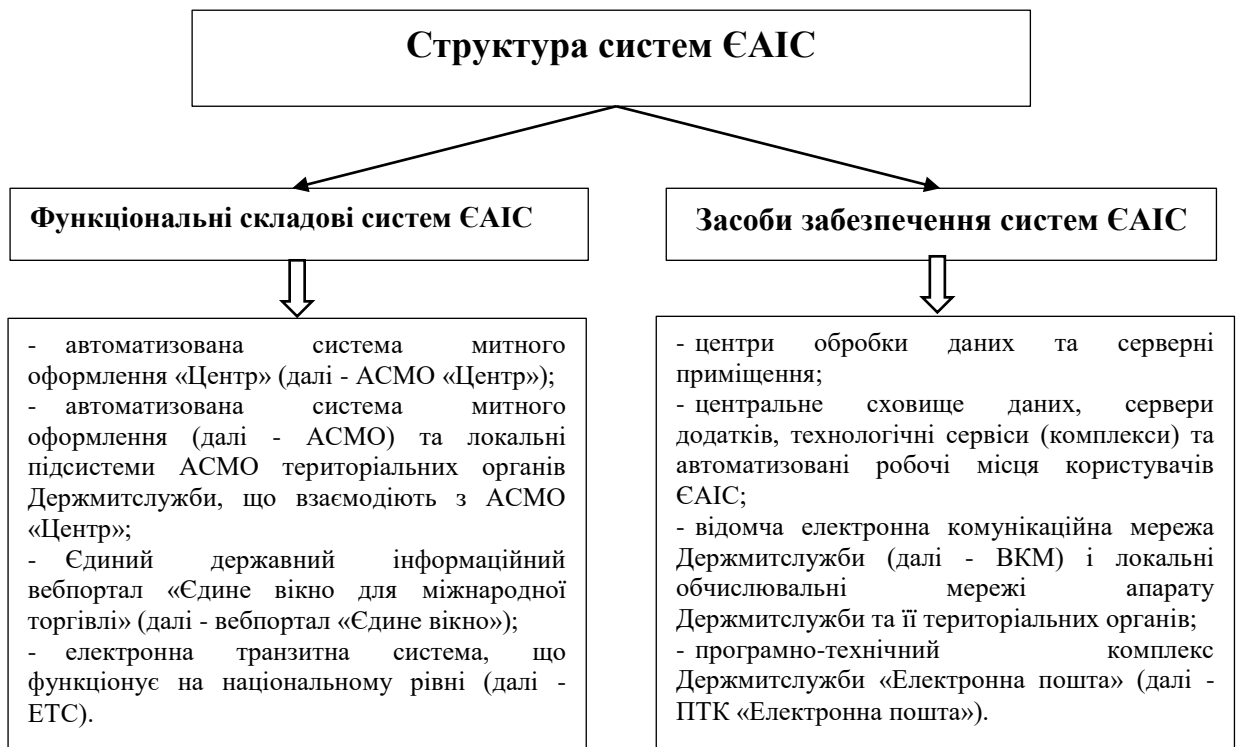
Загалом ЄАІС складається з функціональних підсистем центрального та локального рівнів, що функціонують на національному та/або міжнародному рівні, та засобів їх забезпечення (рис.2.1).

Відповідно до законодавчих документів головне призначенням АСМО та локальних підсистем АСМО територіальних органів Держмитслужби, що взаємодіють з АСМО «Центр», є забезпечення:

✓ виконання передбачених законодавством України з питань митної справи митних формальностей, у тому числі після завершення митного оформлення;

✓ функціонування електронної системи управління гарантіями для інформаційної взаємодії між гарантами та митними органами, застосування гарантій та звільнення від гарантії;

✓ функціонування АСУР для визначення товарів, транспортних засобів, документів і осіб, які підлягають митному контролю, форм та обсягів митного контролю, що застосовуються до таких товарів, транспортних засобів, документів і осіб, а також збору, накопичення та обробки інформації про митні формальності, визначені за результатами застосування СУР, та інформації про результати виконання таких митних формальностей.

Рис. 2.1. Функціонально-технологічна структура систем ЄАІС

Джерело: складено автором за даними [36]

При цьому інформаційна взаємодія АСМО «Центр» та локальних підсистем АСМО територіальних органів Держмитслужби здійснюється за допомогою ПТК «Електронна пошта» та веб-сервісів [36].

На сьогоднішній день відсоток електронного декларування в системі ЄАІС вже наближається до показника 100%, а процедура включення до Реєстру підприємств, допущених до електронного декларування, є простою та прозорою [45, с. 324]. Для цього достатньо укласти з Держмитслужбою відповідний договір, який містить лише 5 пунктів.

Також варто зазначити, що в процесі цифровізації широко використовуються інформаційні термінали, як ефективний засіб розвитку електронного управління митними процедурами, що вже довели свою дієвість. Ці програмно-технічні комплекси дозволяють декларантам або їхнім представникам самостійно реєструвати в електронній системі митного оформлення факт та час подання митної декларації (або документа, що її замінює) та інших необхідних для оформлення паперових документів. Завдяки цьому забезпечується не лише зручність використання, але й подвійний контроль – як з боку бізнесу, так і з боку митника.

Водночас, перехід на електронне декларування зумовлює необхідність посилення захисту електронної інформації митних органів. В умовах інтеграції міжнародних стандартів митної справи, захист даних в інформаційних системах стає ключовим аспектом забезпечення митної та інформаційної безпеки держави.

Тому як зазначає М. Разумей [46, с. 280–281] для захисту інформації на митницях створюються автоматизовані системи формування бази даних електронних копій митних декларацій з грифом обмеженого доступу, які відповідають вимогам чинного законодавства у сфері захисту інформації. При цьому захист е-інформації забезпечується Комплексною системою захисту інформації та підсистемою криптографічного захисту інформації ЄАІС, яка

вбезпечує захист державних інформаційних ресурсів в автоматизованих системах.

У межах даного підрозділу роботи важливо визначити, які ж інституції є повноважними суб'єктами ЄАІС. Відповідь на це питання також знаходиться в Положенні про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем [36], де зазначаються чотири основні суб'єкти ЄАІС:

1) *Міністерство фінансів України як центральний орган виконавчої влади*, що забезпечує формування та реалізацію державної митної політики;

2) *Держмитслужба як адміністратор ЄАІС* – володілець інформації в ЄАІС здійснюють низку завдань, а саме: здійснює володіння, використання та розпорядження ЄАІС; забезпечує функціонування та модернізацію ЄАІС; забезпечує функціонування на національному рівні ЕТС та її складових, що використовуються для цілей процедури спільного транзиту, передбаченої Конвенцією про процедуру спільного транзиту; здійснює функції, необхідні для забезпечення функціонування вебпорталу «Єдине вікно»; створює та впроваджує інші складові ЄАІС з метою реалізації закріплених за митними органами завдань і повноважень; затверджує порядок створення та впровадження програмних продуктів як складових ЄАІС та багато іншого.

3) *Технічний адміністратор ЄАІС* – забезпечує матеріально-технічні та кадрові ресурси для технічної підтримки ЄАІС.

4) *Користувачі ЄАІС* – забезпечують достовірність інформації, яку вони вводять до ЄАІС, зобов'язуються використовувати отриману інформацію відповідно до законодавства України з питань митної справи та не розголошувати у будь-який спосіб інформацію з обмеженим доступом, що обробляється в ЄАІС [36].

Згідно з даними Звіту про результати роботи Державної митної служби України за 2023 рік, станом на кінець 2023 року Департаментом з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Держмитслужби України у зв'язку з широкомасштабним вторгненням російської федерації в

Україну, введенням в Україні воєнного стану з 24 лютого 2022 року було забезпечено підтримку ІТ-інфраструктури та функціонування критичних ІТ-сервісів Державної митної служби України.

Зокрема за основними напрямками діяльності Департаментом було виконано низку завдань (табл.2.4).

Таблиця 2.4.

**Результати діяльності Державної митної служби України за 2023 рік
у напрямі цифровізації митної справи**

Ключові завдання	Нормативний акт	Результати виконання завдання
Реалізація положень Конвенції про процедуру спільного транзиту	ЗУ «Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту», Наказ Держмитслужби «Деякі питання щодо функціонального тестування програмного забезпечення системи національного транзиту, сумісної з (NCTS) Фаза 5»	- з 01.02.2023 р. програмне забезпечення NCTS Фаза 5 встановлено на серверах Державної митної служби України та забезпечено його функціональне тестування - встановлено необхідність тестування в рамках прийняття програмного забезпечення, на відповідність документації DG TAXUD (Conformance Testing Mode 1, 2 та 3) - з 01 листопада 2023 року введено в дослідну експлуатацію програмне забезпечення системи національного транзиту, сумісного з NCTS, - пройдено всі conformens test (MOD1, MOD2, MOD3) відповідно до вимог DG TAXUD
Створення відповідних ІТ-рішень та ІТ-інфраструктур до проєкту e-Customs та багаторічному стратегічному плану митниці в ЄС (Multi-annual strategic plan for customs)	Багаторічний стратегічний план електронної митниці ЄС Multi-annual strategic plan for electronic customs, MASPC) та Стратегічний план цифрового розвитку цифрових трансформацій і цифровізації Державної митної служби України та її територіальних органів, Наказ Міністерства фінансів України від 15.12.2022 № 435	- розроблено проєкт Довгострокового національного стратегічного плану цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Державної митної служби України та її територіальних підрозділів (<i>вже чинний</i>); - забезпечено придбання обладнання, розгортання та введення в експлуатацію резервного модульного (контейнерного) центру обробки даних з територіальним розміщенням в західному регіоні України (резервний дата-центр); - введено в дослідну експлуатацію автоматизовану систему митного оформлення «Центр» Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів (далі - АСМО «Центр»); - проводяться роботи з розробки програмного продукту «Система по роботі з рішеннями митних органів» – CDS.UA
Підтримка та розвиток АСМО «Центр»	Наказ Держмитслужби «Деякі питання експлуатації автоматизованої системи митного оформлення «Центр» Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних	Введені в дослідну експлуатацію програмно-інформаційні комплекси: «Митне оформлення міжнародних поштових та експрес-відправлень»; «Митний реєстр об'єктів права інтелектуальної власності»; «Авторизований економічний оператор»; «Реєстр митних брокерів»; «Гарантії»; «Облік заяв про переміщення труп з тілами (урн з прахом) чи останків

	органів»	померлих» та низка модулів
--	----------	----------------------------

Джерело: складено автором на основі [43]

Також у 2023 р. було завершено формування технічних вимог на розробку програмного продукту, за участі експертів Програми EU4PFM і наразі проводиться розробка Технічного завдання на створення програмного продукту.

У напрямі забезпечення інформаційної безпеки відповідно до Звіту про діяльність Держмитслужби України у 2023 році Відділом інформаційної безпеки проведено наступну роботу (табл. 2.5):

Таблиця 2.5.

**Результати діяльності Державної митної служби України за 2023 рік
у напрямі забезпечення інформаційної безпеки**

Основні напрями діяльності	Результати діяльності
<i>Організаційний</i>	організовано проведення категоріювання автоматизованого робочого місця користувача інтегрованої міжвідомчої інформаційно-телекомунікаційної системи щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон України (АРМ користувача системи «Аркан») та обстеження середовищ функціонування;
<i>Правовий</i>	розроблено: наказ Держмитслужби від 09.03.2023 № 88 «Про створення комплексних систем захисту інформації на автоматизованих робочих місцях»; технічне завдання на створення комплексної системи захисту інформації в Електронній транзитній системі; доручення в. о. Голови Державної митної служби України від 15.05.2023 № 57-27/1-Д «Про недопущення впровадження програмних продуктів та технічних рішень російського походження»; наказ Держмитслужби від 22.11.2023 № 838 «Про затвердження Порядку обробки та захисту персональних даних у Державній митній службі України»;
<i>Інформаційний</i>	забезпечено: виконання завдань, передбачених Планом реалізації Стратегії кібербезпеки України, введеним в дію Указом Президента України від 01 лютого 2022 року № 37/2022; надання доступу посадовим особам митних органів до інформації в Єдиній автоматизованій інформаційній системі митних органів у встановленому порядку; використання та зберігання засобів захисту інформації Національного банку України відповідно до умов договору з Національним банком України та нормативно-правових актів з питань інформаційної безпеки; обмін інформацією про інциденти кібербезпеки з основними суб'єктами національної системи кібербезпеки в порядку, визначеному законодавством; антивірусний захист державних інформаційних ресурсів; управління ліцензіями антивірусного програмного забезпечення;
<i>Комунікаційний</i>	взято участь у: роботі Міжвідомчої робочої групи з ідентифікації та категоризації об'єктів критичної інфраструктури, створеної за наказом Міністерства фінансів України від 13 квітня 2021 року № 212; розробці

	<p>наказу Міністерства фінансів України від 19.05.2023 № 263 «Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем»; розробці наказу Держмитслужби від 03.08.2023 № 359 «Про затвердження Інструкції про порядок здійснення антивірусного захисту»; розробці наказу Держмитслужби від 28.12.2023 № 1017 «Про затвердження Порядку доступу до інформації у системах, що забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів».</p>
--	---

Джерело: складено автором на основі [43]

Також у 2023 році опрацьовано проєкт Закону України про внесення зміни до Митного кодексу України щодо забезпечення захисту інформації в системах, що забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів.

Проведено оцінювання стану кіберзахисту інформаційно-комунікаційних систем, в яких обробляються державні інформаційні ресурси та/або інформація, вимога щодо захисту якої встановлена законом [43, с. 88-89].

2.3. Вплив цифровізації митних процедур на стан митної безпеки

Цифрова трансформація охопила практично всі сфери суспільного життя, і митна справа не є винятком. Впровадження інформаційних технологій у митні процедури стало не просто тенденцією, а нагальною необхідністю в умовах зростаючих обсягів міжнародної торгівлі та нових викликів у сфері безпеки. Цифровізація митних процедур, що охоплює автоматизацію процесів, електронний документообіг, використання систем управління ризиками на основі аналізу даних та інші інновації, має значний вплив на стан митної безпеки, змінюючи підходи до контролю та сприяючи ефективнішій боротьбі з порушеннями.

Одним із ключових аспектів впливу цифровізації є *підвищення ефективності контролю за переміщенням товарів*. Традиційні паперові процедури часто супроводжувалися значними часовими витратами, що створювало сприятливі умови для зловживань. Цифрові технології, такі як системи електронного декларування, дозволяють значно прискорити процес

митного оформлення, мінімізуючи людський фактор та зменшуючи можливості для корупції. Електронний документообіг забезпечує прозорість та відстежуваність операцій, що ускладнює незаконне переміщення товарів. Крім того, впровадження систем відстеження товарів на основі GPS та інших технологій дозволяє в реальному часі контролювати рух вантажів, що особливо важливо для боротьби з контрабандою та незаконним обігом товарів.

Так, у 2023 році підрозділи митного аудиту забезпечили надходження до державного бюджету в розмірі 104,2 млн грн. Ця сума складається з двох частин: 15,3 млн грн було отримано внаслідок документальних перевірок підприємств за попередні періоди, а 88,9 млн грн – завдяки аналітичній та роз'яснювальній роботі, проведеній протягом 2023 року. Остання включає виконання наданих доручень та здійснений митницями попередній аналіз митних оформлень з метою виявлення можливих порушень митного законодавства вже після завершення митного оформлення.

В рамках пілотного проекту з пост-митного контролю, запровадженого наказом Держмитслужби № 411 від 21.08.2023, що тривав з 1 листопада по 25 грудня 2023 року, до державного бюджету було перераховано 529,1 тис. грн. Очікується, що загальні надходження від цього проекту становитимуть близько 2,6 млн грн. За даними Київської та Львівської митниць, пост-митний контроль було розпочато за 115 митними деклараціями. Наразі завершено контроль за 53 деклараціями, при цьому порушення виявлено у 19 з них. Серед виявлених порушень: 11 стосуються правильності визначення митної вартості товарів, 4 – класифікації товарів згідно з УКТЗЕД, 1 – надання пільг в оподаткуванні, повноти та своєчасності сплати митних платежів, та 4 – дотримання заходів нетар 3 метою підвищення ефективності пост-митного контролю та митного аудиту, відповідно до пункту 2 Пріоритетів діяльності Держмитслужби на 2023 рік, затверджених Міністром фінансів України 12.01.2023, Департамент митного аудиту та обліку осіб за сприяння Департаменту з питань цифрового розвитку та інших профільних департаментів протягом року вжив низку заходів.

Зокрема, було розроблено та введено в дію (доручення в. о. Голови Держмитслужби від 28.04.2023 №52-19/1-Д) модуль «Реєстр податкових-повідомлень рішень» для використання митними органами. Цей модуль містить інформацію про прийняті податкові повідомлення-рішення, архів матеріалів документальних перевірок та звітність про їх виконання.

Також було розроблено та затверджено наказ Держмитслужби від 21.08.2023 № 411 «Про запровадження рекомендаційного-технічного пілотного проєкту здійснення пост-митного контролю». Цей проєкт, що тривав з 1 листопада по 25 грудня 2023 року (включно), передбачав здійснення пост-митного контролю посадовими особами митних органів (далі – Пілотний проєкт), та затверджено відповідні методичні рекомендації. У проєкті брали участь Київська та Львівська митниці.

Для покращення процесів було створено модуль «Митні перевірки» в АСМО «Центр» ЄАІС. Згодом, наказом Держмитслужби від 22.12.2023 № 979 термін реалізації Пілотного проєкту було продовжено до 29.03.2024, а його дію поширено на всі митниці, що здійснюють митне оформлення товарів.

Наказом Держмитслужби від 13.12.2023 № 945 «Про запровадження єдиних підходів до проведення доперевірочного аналізу та документальних перевірок» було затверджено використання чек-листів з переліком питань для відпрацювання підрозділами митного аудиту при проведенні доперевірочного аналізу (пост-митного контролю) та документальних перевірок. Ці чек-листи враховуються в модулі «Митні перевірки» як допоміжна інформація, до автоматизації процесів митного аудиту в ПК «Митний аудит. Центр».

Було розроблено та введено в дію низку профілів ризиків, зокрема: «Боржники по грошових зобов'язаннях», «Контроль суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, по яких виявлено порушення», «Контроль суб'єктів ЗЕД, пов'язаних з підприємствами, по яких проведено документальні перевірки» (схвалено рішеннями Експертної комісії від 09.03.2023 № 5/3-24, від 16.02.2023 № 4/2-24). Також розроблено профіль ризику «Контроль дотримання встановлених заборон та/або обмежень щодо випуску товарів (пост-митний

контроль)», введення якого в дію заплановано після інтеграції модуля «Митні перевірки» з автоматизованою системою управління ризиками (рішення Експертної комісії від 26.10.2023 № 37/10-24).

За консультаційної підтримки EU4PFM було розроблено проєкт алгоритму ранжування суб'єктів ЗЕД за ступенем ризиковості. Цей алгоритм, разом з пропозиціями митниць та профільних департаментів, використовувався при підготовці пропозицій до квартальних планів-графіків документальних перевірок (накази Держмитслужби від 15.06.2023 № 264, від 15.09.2023 № 509 та від 12.12.2023 № 927).

Завдяки функціонуванню ініційованих Департаментом профілів ризику у 2023 році, надходження митних платежів до держбюджету збільшилися на 76,12 млн грн. В результаті вжитих заходів з відпрацювання митних формальностей за деклараціями суб'єктів ЗЕД, щодо яких спрацював профіль ризику «Податкова заборгованість суб'єктів ЗЕД за результатами документальних перевірок», у 2023 році було погашено податковий борг на загальну суму 14,7 млн грн.

Важливу роль у забезпеченні митної безпеки відіграє ***впровадження систем управління ризиками на основі аналізу великих даних (Big Data)***. Цифрові платформи дозволяють збирати та аналізувати величезні обсяги інформації про товари, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, транспортні засоби та інші параметри. Застосування алгоритмів машинного навчання та штучного інтелекту дозволяє виявляти потенційні ризики порушень митного законодавства з високою точністю. Це дозволяє митним органам більш ефективно розподіляти ресурси та концентрувати увагу на найбільш ризикованих операціях, що значно підвищує ефективність митного контролю.

Оригінальність аналізу митних ризиків за допомогою Big Data полягає в тому, що він не базується на вже існуючій структурі збору даних, а прагне виявити цю структуру безпосередньо в самих даних. Цей підхід використовує ряд алгоритмів, що дозволяють ідентифікувати приховані закономірності в даних без попередніх припущень щодо їхньої структури. Наприклад, у митній

сфері це можуть бути неочевидні профілі ризику, які неможливо визначити за допомогою звичайних перевірок. Завдяки розвитку прогнозних моделей та методів машинного навчання, здатних обробляти складні дані (такі як зображення облич, аудіозаписи голосу тощо) та аналізувати мережеві структури, з'являється можливість виявляти та вирішувати складні проблеми, відмовляючись від традиційних підходів. Ці моделі мають значні переваги порівняно зі звичайною ідентифікацією ризиків, профілюванням ризиків та традиційними методами аналізу даних. Вони дозволяють ефективно працювати з базами даних, які є настільки великими та різноманітними, що управління ними традиційними способами стає неможливим.

Ефективність впровадження систем управління митними ризиками на основі аналізу великих даних (Big Data) в контексті забезпечення митної безпеки полягає в здатності митних органів більш точно та оперативно ідентифікувати та реагувати на потенційні загрози. Аналіз Big Data дозволяє обробляти величезні обсяги інформації з різних джерел, виявляти закономірності та аномалії, що вказують на можливі порушення (табл. 2.6).

Таблиця 2.6.

Напрями використання методик аналізу Big Data для забезпечення митної безпеки

Напрямок	Приклад	Результат
<i>Виявлення контрабанди та порушень митних правил</i>	Система аналізує дані з митних декларацій, транспортних документів, інформацію про вантажовідправників та отримувачів, дані GPS-трекінгу, соціальні мережі та інші джерела. Аналізуючи ці дані, система може виявити невідповідності між заявленою вартістю товару та середньою ринковою ціною, аномальні маршрути переміщення вантажів, зв'язки між компаніями, що раніше були залучені до контрабандних операцій.	Зменшення кількості фізичних оглядів, що прискорює митне оформлення для законослухняних підприємств, та підвищення ефективності виявлення реальних порушників.
<i>Боротьба з тероризмом та незаконним обігом зброї</i>	Система аналізує дані про пасажирів, що перетинають кордон, інформацію про вантажі, що перевозяться, дані з баз даних правоохоронних органів. Аналізуючи ці дані, система може виявити пасажирів, що мають зв'язки з терористичними організаціями, або вантажі, що можуть містити зброю чи інші небезпечні предмети.	Запобігання терористичним актам та незаконному обігу зброї, підвищення рівня безпеки на кордоні.
<i>Запобігання</i>	Система аналізує дані про імпортовані товари,	Захист прав

<i>порушенням прав інтелектуальної власності</i>	інформацію про виробників та власників торгових марок. Аналізуючи ці дані, система може виявити товари, що мають ознаки підробки, або імпортуються без дозволу правовласника	інтелектуальної власності, боротьба з контрафактною продукцією.
<i>Оптимізація митних процедур та підвищення ефективності роботи митних органів:</i>	Система аналізує дані про час оформлення митних декларацій, кількість помилок, причини затримок. Аналізуючи ці дані, система може виявити «вузькі місця» в митних процедурах та запропонувати шляхи їх оптимізації.	Скорочення часу митного оформлення, зменшення кількості помилок, підвищення ефективності роботи митних органів.

Джерело: складено автором

Впровадження систем управління митними ризиками на основі Big Data має ряд переваг:

- Аналіз великих даних дозволяє виявляти складні закономірності та аномалії, що неможливо зробити за допомогою традиційних методів аналізу.
- Система може автоматично генерувати сигнали тривоги при виявленні потенційних загроз, що дозволяє митним органам оперативно реагувати.
- Система дозволяє зосередити зусилля митних органів на перевірці саме тих вантажів, які мають високий ризик порушення.

Таким чином, використання Big Data в управлінні митними ризиками є потужним інструментом для забезпечення митної безпеки та оптимізації митних процедур.

Цифровізація також сприяє *посилению міжнародної співпраці у сфері митної безпеки*. Електронний обмін інформацією між митними службами різних країн дозволяє оперативно отримувати дані про переміщення товарів, обмінюватися інформацією про виявлені порушення та координувати дії у боротьбі з транскордонною злочинністю. Це особливо важливо для протидії таким загрозам, як тероризм, незаконний обіг наркотиків та зброї, контрафактна продукція. Міжнародні цифрові платформи, такі як система обміну інформацією ВМО, забезпечують ефективну комунікацію та обмін даними між митними адміністраціями, що сприяє підвищенню рівня глобальної митної безпеки.

Загалом, протягом 2023 року Департаментом міжнародної взаємодії Держмитслужби України забезпечувалась співробітництво та обмін

інформацією в рамках міжнародних угод на взаємну адміністративну допомогу у запобіганні, виявленні та розслідуванні порушень митного законодавства з більш як 50 митними адміністраціями іноземних держав [43].

Застосування механізму взаємної адміністративної допомоги є потужним інструментом для отримання інформації, що дозволяє запобігати та виявляти порушення митного законодавства, розкривати схеми, способи та канали незаконного переміщення товарів, а також розслідувати виявлені митні правопорушення. У рамках цієї співпраці, до митних органів іноземних держав було направлено 1450 запитів про надання взаємної адміністративної допомоги з метою проведення перевірок дотримання митного законодавства та розслідування фактів митних правопорушень.

Найактивніший обмін запитами відбувався з митними адміністраціями суміжних країн (близько 40% від загальної кількості). Понад 76% запитів було адресовано до уповноважених органів держав-членів Європейського Союзу. Зміни в логістичних маршрутах постачання товарів призвели до збільшення інтенсивності обміну запитами з митними адміністраціями таких країн, як Польща, Румунія, Болгарія, Литва, Латвія, а також Туреччина, Італія, Німеччина та Нідерланди.

Від уповноважених органів іноземних держав було отримано, опрацьовано та передано до митниць Держмитслужби понад 1600 відповідей (враховуючи відповіді на запити попередніх періодів). На основі отриманих відповідей, митницями Держмитслужби було порушено 1537 справ про порушення митних правил на загальну суму майже 3906 млн грн та встановлено несплату обов'язкових митних платежів на суму 134 млн грн.

Показники ефективності міжнародної взаємодії у 2023 році значно зросли порівняно з 2022 роком. Зі збільшенням товарних потоків та налагодженням ефективної співпраці з уповноваженими органами іноземних держав, кількість направлених запитів зросла на 36%, а отриманих відповідей – більш ніж на 50%. Завдяки інформації та документам, отриманим у рамках міжнародної

взаємодії, кількість виявлених правопорушень збільшилася в 2,5 рази: з 615 справ у 2022 році до 1537 справ у 2023 році.

Водночас, вартість предметів правопорушень у цих справах суттєво зросла, збільшившись у 2,8 раза – з 1 354 млн грн у 2022 році до 3 906 млн грн у 2023 році. Суми несплачених митних платежів також збільшилися втричі. Значну кількість порушень митного законодавства було виявлено завдяки обміну інформацією з митними органами сусідніх країн.

Зокрема, співпраця з польською митницею призвела до відкриття 634 справ про порушення митних правил на суму близько 410 млн грн, а з угорською – 22 справи на суму понад 135 млн грн. Ефективною була взаємодія з Болгарією та Румунією. Завдяки румунським колегам було зафіксовано 28 випадків незаконного переміщення товарів вартістю 69 млн грн та несплату 34,5 млн грн митних платежів. Співпраця з Болгарією виявила незаконне переміщення товарів на суму майже 140 млн грн.

Плідною виявилася співпраця з країнами Балтії. В результаті обміну інформацією з Литвою було задокументовано незаконне переміщення товарів вартістю понад 140,5 млн грн, а з Латвією – на суму 114 млн грн. У зв'язку з активізацією використання чеських компаній як посередників в експортно-імпорتنих операціях, було посилено співпрацю з митними органами Чехії, що дозволило виявити незаконне переміщення товарів на суму понад 2253 млн грн.

Вагомі результати у розкритті схем незаконної зовнішньоекономічної діяльності були досягнуті завдяки міжнародному інформаційному обміну з Туреччиною, де було викрито схеми незаконного ввезення товарів вартістю 207 млн грн. Стабільно ефективною залишається співпраця з Німеччиною, де було задокументовано понад 180 порушень митного законодавства щодо незаконного переміщення товарів вартістю 105 млн грн та встановлено несплату майже 30 млн грн митних платежів.

Співробітництво з Італією є не тільки результативним, але й одним з найбільш динамічних та оперативних, що забезпечує швидке отримання необхідної інформації. Завдяки цій взаємодії було викрито незаконне ввезення

товарів вартістю майже 87 млн грн. Ефективною була також співпраця з Молдовою, завдяки якій було встановлено близько 80 порушень на суму 140 млн грн. Крім того, на українсько-молдавському кордоні було виявлено 394 порушення на суму 328 млн грн щодо незаконного переміщення готівкових валютних коштів. Результативною була співпраця з митними органами Данії, Нідерландів, Великобританії, Швеції та інших країн.

У рамках виконання зобов'язань за міжнародними угодами про взаємну адміністративну допомогу, від іноземних органів та міжнародних організацій було отримано понад 570 запитів, за близько 95% з яких було проведено перевірки та надано відповіді.

Однак, цифровізація також створює *нові виклики для митної безпеки у вигляді ризику кібератак* на митні інформаційні системи, що може призвести до втрати даних, порушення роботи митних органів та навіть до зловживань з боку злочинців. Тому, важливим аспектом цифровізації є забезпечення кібербезпеки митних інформаційних систем, впровадження сучасних методів захисту даних та постійний моніторинг стану безпеки.

Заходи протидії кібератакам у контексті митної безпеки є критично важливими для забезпечення безперебійної та безпечної діяльності митних органів, адже кібератаки можуть призвести до серйозних наслідків, таких як:

- Блокування доступу до баз даних, електронних систем декларування, систем управління ризиками, що призводить до затримок у митному оформленні, збоїв у логістичних ланцюгах та економічних втрат.
- Витік конфіденційної інформації та компрометація даних про імпортерів, експортерів, вантажі, комерційну таємницю, що може призвести до шахрайства, недобросовісної конкуренції та інших негативних наслідків.
- Зміна інформації в митних деклараціях, базах даних, що може призвести до маніпулювання даними та ухилення від сплати митних платежів, незаконного переміщення товарів, контрабанди та інших порушень.

- Компрометація систем обміну інформацією з митними органами інших країн призводить до порушення міжнародної співпраці, що ускладнює боротьбу з транскордонною злочинністю.

Для ефективної протидії кібератакам митні органи повинні вживати комплекс заходів, які можна поділити на кілька категорій:

1. Технічні заходи:

- захист мережевої інфраструктури шляхом встановлення міжмережевих екранів (файрволів), систем виявлення та запобігання вторгненням (IDS/IPS), антивірусного та антишкідливого програмного забезпечення, захист від DDoS-атак;

- захист даних шляхом їх шифрування під час передачі та зберігання, контроль доступу до інформаційних систем, резервне копіювання даних;

- постійний моніторинг мережевого трафіку та журналів подій, аналіз вразливостей, проведення тестів на проникнення;

- впровадження сучасних технологій з використанням штучного інтелекту та машинного навчання для виявлення аномалій та загроз, технологій блокчейн для забезпечення цілісності та прозорості даних.

2. Організаційні заходи:

- створення та впровадження комплексних політик та процедур з кібербезпеки, що охоплюють всі аспекти діяльності митних органів;

- регулярне навчання працівників митних органів з питань кібербезпеки, підвищення їхньої обізнаності щодо сучасних загроз та методів захисту;

- ідентифікація, оцінка та управління ризиками в сфері кібербезпеки, розробка планів реагування на інциденти;

- обмін інформацією та досвідом з митними органами інших країн, участь у міжнародних проєктах з кібербезпеки.

3. Правові заходи:

- розробка та прийняття законодавчих актів, що регулюють питання кібербезпеки в митній сфері, встановлення відповідальності за кіберзлочини;

- взаємодія з правоохоронними органами з метою розслідування кіберзлочинів та притягнення винних до відповідальності.

Ефективна протидія кібератакам є запорукою стабільної та безпечної роботи митних органів, забезпечення економічної безпеки держави та сприяння міжнародній торгівлі.

Окрім вищезазначеного, важливо згадати про такі важливі для митної безпеки аспекти як:

1. *Захист критичної інфраструктури.* Особлива увага має приділятися захисту критичної інфраструктури, такої як центри обробки даних, системи зв'язку та управління, від яких залежить функціонування всієї митної системи.

2. *Захист від соціальної інженерії.* Важливо проводити навчання персоналу щодо методів соціальної інженерії, щоб запобігти випадкам введення в оману та отримання зловмисниками доступу до інформаційних систем.

3. *Безпека ланцюга поставок.* Необхідно забезпечувати безпеку не тільки власних систем, але й систем постачальників та партнерів, з якими відбувається обмін інформацією.

Загалом, комплексний підхід до забезпечення кібербезпеки, що включає технічні, організаційні та правові заходи, є необхідною умовою для ефективної протидії кібератакам та забезпечення митної безпеки в сучасних умовах.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що цифровізація митних процедур має позитивний вплив на стан митної безпеки, сприяючи підвищенню ефективності контролю, впровадженню систем управління ризиками, посиленню міжнародної співпраці. Водночас, необхідно враховувати нові виклики, пов'язані з кібербезпекою, та вживати відповідних заходів для їх нейтралізації. Подальший розвиток цифрових технологій у митній сфері відкриває нові можливості для забезпечення безпеки міжнародної торгівлі та боротьби з транскордонною злочинністю.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МИТНИХ ПРОЦЕДУР В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Цифровий розвиток митних процедур з урахуванням досвіду зарубіжних країн в умовах поглиблення інтеграційних процесів в Україні

У сучасному світі цифровізація митної справи є загальною тенденцією. Багато країн вже впровадили електронні системи або активно працюють над цим. Вивчення успішного досвіду інших країн у цій сфері може бути цінним для України.

Прикладом ефективного застосування автоматизованих систем у митній сфері є Сполучені Штати Америки. Там створено міцну законодавчу базу для електронного декларування товарів, що забезпечує рівну юридичну силу як електронним, так і паперовим документам (останні використовуються лише для незначної кількості товарів – 1–2%).

Митне оформлення в США базується на створенні повного цифрового опису товарів. Інформація про вантаж комп'ютеризується протягом усього шляху – від завантаження за кордоном до розвантаження та випуску в США.

Однією з передових технологій, розроблених американськими фахівцями, є система BRASS (Border Release Screening and Selectivity). Вона дозволяє здійснювати митне оформлення та контроль імпортованих відправлень за лічені секунди (5–10). Ця система була створена для оптимізації обробки великих обсягів товарів. Ключовим елементом BRASS є використання штрих-коду, що містить основну інформацію про відправлення та дозволяє митним органам оперативно приймати рішення на пунктах пропуску. Зазвичай штрих-код генерується митним брокером [47, с.60.]

Отже, головними факторами прискорення митних процедур у США є повна цифровізація та інформатизація всіх етапів митного процесу, а також збір

та аналіз попередніх даних для виявлення товарів та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які можуть становити загрозу.

Продовжуючи аналіз, варто зазначити, що ще у 2020 році Державна митна служба України, беручи до уваги позитивний досвід США, мала намір запровадити систему «Митниця в смартфоні», або ж мобільний додаток e-Borders. Цей додаток мав надати користувачам можливість отримувати всі митні послуги та відстежувати ситуацію на кордоні в режимі реального часу за допомогою смартфона. Проте, на жаль, цей проект досі не реалізовано.

Крім того, сьогодні важливим інструментом у відносинах між митницею та бізнесом є автоматизована електронна система «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», яка функціонує в Україні з 2016 року [48]. Ця система забезпечує електронний документообіг між українськими підприємствами, що здійснюють експортно-імпорتنі операції.

Принцип «дистанційного декларування» вперше був успішно реалізований в Японії у 1980-90-х роках завдяки створенню автоматизованої системи обробки інформації про зовнішньоекономічну діяльність (NACCS). Ця система дозволила декларантам подавати декларації дистанційно та автоматично отримувати розрахунки митних платежів при імпорті чи експорті. NACCS також інтегрує інформацію від суб'єктів ЗЕД та контролюючих органів, що дозволяє визначати необхідні процедури митного оформлення на основі критеріїв ризику, скорочуючи потребу в додаткових заходах контролю. Система NACCS (Nippon Automated Cargo and Port Consolidated System) є прикладом ефективної координації та взаємодії між ІТ-системами бізнесу та державними митними органами і складається з двох підсистем: повітряної (air-NACCS) та морської (sea-NACCS) [49].

Японія є однією з найбільш розвинених країн у сфері електронної митниці. У 2019 році, напередодні Олімпійських ігор, країна поставила за мету максимальну оптимізацію та модернізацію митного контролю. Була впроваджена система E-Gate в міжнародних аеропортах, що дозволяє пасажирам подавати електронні митні декларації за допомогою мобільного

додатку, очікуючи на свій багаж. Того ж року Міністерство фінансів Японії представило нову електронну систему митного декларування з використанням технології біометричного розпізнавання обличчя. Компанія NEC розробила спеціальний механізм штучного інтелекту NeoFace для нової біометричної системи реєстрації на посадку [50]. Ці нововведення сприяють підвищенню ефективності та швидкості митних процедур.

Сталий розвиток завжди був пріоритетом для Сінгапуру. Ще до того, як цей термін набув широкого поширення у 1990-х роках, країна прагнула до збалансованого економічного зростання та захисту довкілля. Одним із методів зменшення негативного впливу торгівлі на екологію є сприяння легальним логістичним потокам. Митниця Сінгапуру відіграла в цьому важливу роль, розробивши ефективні процедури та процеси, перевівши їх у цифровий формат та створивши нову екосистему управління торговельною інформацією. У 1989 році було створено Національне єдине вікно TradeNet, що дозволило зменшити використання паперових документів та оптимізувати їх обіг (збір та доставку документів місцевим та іноземним учасникам) у ланцюгу поставок, надавши можливість учасникам торгівлі та логістики виконувати торговельні формальності в електронному вигляді [49].

У рамках подальшої цифровізації, митниця Сінгапуру запустила Мережеву торговельну платформу (NTP) – інтегровану екосистему управління торговельною та логістичною інформацією, що підтримує цифровізацію та об'єднує учасників ланцюга створення вартості в Сінгапурі та за його межами. Ключові функції NTP включають:

- Центр документації для оцифрування даних безпосередньо у джерела, що забезпечує повторне використання даних для зменшення витрат та оптимізації процесів.
- Систему управління торговельною інформацією, що надає широкий спектр послуг, пов'язаних з торгівлею.
- Шлюз для цифрової взаємодії між урядовими установами (G-2-G) з торговельними партнерами Сінгапуру. [22, 51]

Сінгапур продовжує цифровізацію торговельних процедур та зменшує використання паперових документів, зокрема шляхом:

- Участі в електронній системі обміну даними про походження товарів з Китайською митницею, що усуває потребу в паперових сертифікатах походження.

- Впровадження порталу самообслуговування для друку та верифікації сертифікатів походження, що дозволяє підприємствам самостійно роздруковувати документи, а митниці Сінгапуру – уникати зберігання паперових копій.

- Повної цифровізації індосаменту за схемою експорту з рук, що дозволяє трейдерам отримувати цифрові індосаменти замість фізичних документів.

- Запровадження програми електронних банківських гарантій (eBG), що звільняє учасників ЗЕД від необхідності отримувати та надсилати паперові банківські гарантії до митниці Сінгапуру [22, 49, 51].

Програма eBG, запущена 2 березня 2020 року, є частиною постійних зусиль Сінгапуру зі спрощення митної документації. Раніше трейдери повинні були отримувати оригінали банківських гарантій у паперовому вигляді та доставляти їх до митниці. Завдяки eBG, банки-учасники передають дані про гарантії в електронному вигляді безпосередньо до митної служби, заощаджуючи час та кошти трейдерів. До програми приєдналися BNP Paribas, DBS, OCBC та UOB, використовуючи API Мережевої торгової платформи для електронної передачі даних. eBG також підвищує безпеку, гарантуючи автентичність даних [22, 51].

Не лише азійські країни модернізують електронну митницю. На початку 2022 року Німеччина запустила програмне забезпечення ATLAS-IMPOST для імпортного оформлення поштових та кур'єрських відправлень вартістю до 150 євро, у відповідь на зміни в європейському митному законодавстві. ATLAS-IMPOST автоматизує процеси оформлення, що особливо важливо для електронної комерції. Для використання програми необхідно декларувати

менше даних, а обмін інформацією відбувається через веб-додаток. Товари вартістю понад 150 євро, підакцизні товари та товари з обмеженнями оформлюються через додаток «ATLAS customs handling». Для використання ATLAS-IMPOST компанії повинні отримати ідентифікаційний номер «Єдиного вікна імпорту» (IOSS-ID) та бути приватними кінцевими клієнтами. ПДВ розраховується безпосередньо для покупця з ЄС під час продажу та декларується відповідному податковому органу [52]. Поширеною практикою для митниць ЄС, що використовується в Німеччині є електронний обмін даними (EDI) – прямий комп’ютерний обмін даними між організаціями щодо стандартних бізнес-документів без втручання людини. EDI, як ключова концепція е-комерції використовує мережеву систему та стандарти, що дозволяють обробляти дані між різними системами.

Також, варто відзначити Систему вантажного співтовариства (CCS), що впроваджується за підтримки французької компанії SOGET та забезпечує обмін даними між зацікавленими сторонами і спрощує процеси вантажної логістики. CCS реєструє дані про відправлення, включаючи опис вантажу, транспортних засобів та документів, та керує повідомленнями про прибуття та відправлення вантажів, дозволяючи фахівцям прогнозувати та швидко реагувати на зміни. CCS сприяє впровадженню Рамкових стандартів безпеки ВМО для забезпечення безпеки міжнародного ланцюга поставок.

Впровадження CCS забезпечило певні переваги та позитивні наслідки при здійсненні митних процедур (табл. 3.1).

Таблиця 3.1.

Переваги та наслідки впровадження Системи вантажного співтовариства(CCS)

Переваги	Наслідки
Підвищення продуктивності постачальників логістичних послуг за рахунок усунення неефективних ручних процесів	Оптимізація процесів логістичного ланцюга.
Спрощення митних процедур відповідно до стандартів безпеки ВМО для сприяння торгівлі.	Дотримання Рамкових стандартів безпеки ВМО.
Покращення доступу до ринків США та ЄС шляхом впровадження концепції уповноваженого економічного оператора та надання розширеної електронної інформації	Відстеження руху та керування вантажами в режимі реального часу.

про вантажі іноземним митним службам	
Підвищення конкурентоспроможності виробників та експортерів	Забезпечення взаємодії усіх учасників логістичного ланцюга.

Джерело: Складено автором

Ще одним успішним прикладом є впровадження системи Єдиного вікна (SWS) для електронного подання та затвердження дозволів на імпорту/експорт. Учасниками SWS є державні відомства, підприємства та інші організації, що беруть участь у міжнародній торгівлі. Система управління митницею (CMS), частина проекту TradeNet, дозволяє подавати, обробляти та затверджувати митні декларації протягом 15 хвилин, а також обробляти дозволи та сплачувати мита в електронному вигляді. SWS сприяла скороченню часу перебування вантажів у пунктах пропуску та позитивно вплинула на індекс легкості ведення бізнесу.

Для спрощення процедур для імпортерів, CMS була вдосконалена для швидкої доставки товарів з низьким рівнем ризику за "зеленим" каналом. Декларації за "зеленим" каналом автоматично проходять митне оформлення після валідації протягом 30 хвилин, якщо не було ініційовано жодних додаткових митних дій.

Впроваджено систему e-EUR.1 для електронної подачі сертифікатів походження EUR.1, SADC та ІОС. Експортери можуть подавати онлайн-заявки на отримання сертифікату EUR.1. Після подання експортної декларації та супровідних документів, митниця перевіряє відповідність товарів вимогам та, у разі позитивного рішення, роздруковує дані EUR.1 на захищеному бланку. Інформація автоматично завантажується на веб-сайт Митної служби для перевірки справжності сертифіката. Ця система ефективна у запобіганні шахрайству та скорочує час обробки інформації.

Відповідно до переглянутої Кіотської конвенції [], впроваджено електронні платежі, що сприяє безпаперовим транзакціям та покращує зручність сплати податків. Це також зменшує витрати на друк паперових грошей.

Також, як зазначає О. Воробйова [53], система управління складом (WMS) працює на захищеному веб-порталі та дозволяє складським операторам реєструватися, вводити дані про рух та залишки запасів. WMS замінила ручний облік товарів на складах, що працюють в режимі призупиненого мита, а також використовується в магазинах безмитної торгівлі та магазинах, що працюють за схемою відстрочення сплати мита та податків.

Впровадження цих практик у митну систему Маврикія призвело до зменшення витрат на ведення бізнесу, скорочення часу оформлення торгівлі та підвищення прозорості регуляторних процесів. Автоматизовані процедури зменшили затори в портах та аеропортах, прискорили випуск товарів та зменшили витрати для митниці та торговельних партнерів. У наслідок цифрових трансформацій Маврикій посів 13 місце серед 64 країн у рейтингу Світового банку Doing Business Report 2020 [54].

Загалом, впровадження цифрових технологій сприяє реалізації концепції «зеленої» митниці, замінюючи традиційний паперовий документообіг електронними операціями. Це значно прискорює процес обробки документів: після електронної валідації накладна автоматично направляється відповідному митному інспектору, який після підтвердження сплати митних зборів та податків (у разі їхньої наявності) завершує оформлення. Завдяки цьому, відпала необхідність у фізичному зберіганні документів, адже всі необхідні дані зберігаються в електронній системі та доступні для перегляду у форматі PDF.

Так, система управління складом (WMS) забезпечує митним органам постійний (24/7) моніторинг руху товарів на території складів. Це значно спрощує процедуру проведення вибіркового перевірок та інвентаризації товарних запасів.

Застосування модуля PACS (система оцінки товарів) підвищує ефективність обробки та оцінки товарів, що надходять до аеропорту, та сприяє прискоренню митного оформлення. Система також автоматично формує звіти про загальні суми зібраних митних платежів за певний період, що є важливим інструментом для аналізу доходів.

Впровадження передових практик цифровізації в світі позитивно впливає на створення зручних умов для декларантів та інших учасників ЗЕД. Е-декларування надає можливість оформлювати митні декларації онлайн, з будь-якої точки світу, де є доступ до Інтернету. АСУР, використання ІТ-технологій та безконтактний огляд вантажів дозволяють митним органам ефективніше виконувати свої контрольні функції та скорочувати час митного оформлення. Автоматичне оформлення декларацій за «зеленим коридором» протягом 30 хвилин після перевірки та/або оплати значно спростило процедуру отримання вантажів для імпортерів. Надання можливості відстрочення платежу дозволяє зацікавленим сторонам отримати дозвіл на митне оформлення товарів до фактичної сплати митних зборів та податків, надаючи їм додатковий час (24/7) для здійснення розрахунків.

Національне єдине вікно забезпечує єдину електронну платформу для подання заявок на отримання ліцензій, дозволів, митних декларацій та інших торговельних документів, а також їхньої обробки митними органами та іншими відповідними державними установами. Це значно зменшує часові та фінансові витрати, пов'язані з проходженням митних процедур.

Для спрощення процесу сплати митних зборів та податків, зацікавленим сторонам було надано низку переваг, зокрема:

- можливість здійснення онлайн-платежів, що усуває необхідність у відвідуванні митних установ та очікуванні в чергах;
- забезпечення конфіденційності та прозорості фінансових транзакцій;
- можливість здійснення оплати від імені юридичної особи (фірми, компанії).

Перехід до цифрової митниці якісно змінив роботу митних органів, розширивши їхні можливості в сфері обміну товарами та інформацією, координації дій на кордоні, співпраці з правоохоронними органами, а також підвищивши рівень прозорості та ефективності виконання поставлених завдань.

Враховуючи світові тенденції, можна стверджувати, що інформаційні технології, автоматизація та застосування сучасних цифрових інструментів

відіграють ключову роль у забезпеченні ефективності митних процедур в умовах глобальної торгівлі. Тому Україні, спираючись на власний досвід та враховуючи напрацювання інших країн у сфері цифровізації митних процедур, необхідно активно впроваджувати інноваційні інформаційно-комунікаційні технології для подальшого цифрового розвитку митної системи, що полегшить шлях інтеграції до ЄС та світового економічного простору.

3.2. Перспективні напрями цифровізації та цифрових трансформацій митних процедур в контексті забезпечення митної безпеки

Зважаючи на євроінтеграційний стратегічний курс України, метою якого є входження в європейський політичний, економічний та правовий простір, а також з метою оптимізації співпраці з ЄС та забезпечення режиму найбільшого сприяння у зовнішній торгівлі з країнами-членами СОТ, Державна митна служба України визначила низку стратегічних напрямів розвитку та вживає відповідних заходів.

Одним із ключових напрямів є розвиток ІТ-технологій та ІТ-інфраструктури. Зважаючи на сучасні вимоги та потреби платників податків в онлайн-сервісах, цей напрям є пріоритетним для Держмитслужби. Його реалізація передбачає автоматизацію внутрішніх робочих процесів, створення сучасної, стабільної та захищеної ІТ-інфраструктури, а також удосконалення митної інфраструктури в цілому. Зокрема, планується впровадження автоматизованої системи управління кадрами, запуск автоматизованої системи документообігу, створення проектного офісу для управління ІТ-проектами, розробка комплексної системи захисту інформації, стандартизація вимог до митної інфраструктури та обладнання, модернізація пунктів пропуску та місць митного оформлення.

Важливим аспектом розвитку є розширення спектру онлайн-сервісів. Робота з надання сучасних та доступних послуг громадянам та бізнесу вже триває. Прикладом є оновлений Електронний кабінет платника податків, який користується значною популярністю. Наразі Електронний кабінет охоплює

близько 95% послуг для більшості категорій платників. Планується також розробка спеціалізованих програмних продуктів, зокрема мобільних додатків, для забезпечення доступу до онлайн-сервісів митної служби та профільних продуктів податкового адміністрування як для бізнесу, так і для фізичних осіб.

Наступний стратегічний напрям – ефективне адміністрування податків, зборів та митних платежів – базується на трьох основних цілях: спрощення процедур адміністрування, розширення бази оподаткування шляхом протидії ухиленню від сплати податків та вдосконалення і централізація адміністрування митних платежів на основі цифрових технологій. Зокрема, передбачається запровадження системи сплати податків та зборів на єдиний рахунок, об'єднання ПДФО та ЄСВ, введення електронної марки та податку на виведений капітал. Реалізація цих заходів сприятиме досягненню наступної мети – добровільної сплати митних податків та платежів.

Важливим напрямом цифрової трансформації є посилення митної та прикордонної співпраці. Основні завдання тут включають інтегроване управління кордоном, прискорення митних формальностей, інтеграцію України до спільного європейського транзитного простору та оптимізацію транзитних процедур, посилення системи управління ризиками та цільового контролю, а також розвиток правоохоронної функції в митній сфері.

На основі результатів дослідження часу випуску товарів (Time Release Study), проведеного з використанням інструментів ВМО, здійснюється подальший розвиток електронної системи обміну інформацією за принципом "єдиного вікна", впровадження інституту уповноваженого економічного оператора, приєднання до Нової комп'ютеризованої системи транзиту (NCTS), удосконалення системи управління ризиками в митній сфері та створення спеціалізованих підрозділів митної варті.

Окрему увагу буде приділено посиленню заходів з попередження корупційних проявів, зокрема шляхом створення автоматизованої інформаційно-аналітичної системи для аналізу корупційних ризиків та

розробки етичних стандартів поведінки для посад з підвищеним корупційним ризиком.

Основним вектором розвитку митної служби є продовження цифрової трансформації та автоматизації внутрішніх процесів із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Особлива увага зосереджена на подальшому розвитку сучасної, надійної та захищеної ІТ-інфраструктури, включаючи створення комплексної системи інформаційної безпеки. Також передбачено заходи з модернізації митної інфраструктури, такі як оснащення пунктів пропуску, митних складів, терміналів та місць митного оформлення відповідно до встановлених стандартів, а також створення механізмів для захисту та забезпечення належного функціонування інфраструктури та обладнання.

Митна та прикордонна співпраця також є одним із пріоритетних напрямів. Протягом останніх двох років було здійснено значні кроки для повернення України до міжнародної спільноти та, зокрема, інтеграції в міжнародне митне співтовариство. Ефективна робота митниці неможлива без взаємодії з митними органами інших країн. Боротьба з контрабандою та незаконним переміщенням товарів потребує тісної співпраці з сусідніми державами та проведення спільних заходів. Саме тому цей напрям діяльності є надзвичайно важливим.

Автоматизація процесів у діяльності митної служби та розширення спектру онлайн-послуг для платників податків є ключовими завданнями. Ще під час першого Київського податкового форуму у 2018 році представники влади, бізнесу та громадськості наголошували на необхідності подальшої цифровізації митно-податкової сфери. Учасники форуму одностайно визначили електронізацію послуг як одне з головних завдань для митної служби. Відповідно, митна служба взяла курс на максимальну автоматизацію митних процедур та формальностей, щоб забезпечити сучасний та зручний сервіс як для платників податків (завдяки електронним сервісам), так і для працівників митних органів (завдяки автоматизації внутрішніх процесів). Це сприятиме

спрощенню митних процедур, створенню сприятливого бізнес-середовища в Україні, підвищенню міжнародних рейтингів та залученню інвестицій.

Для досягнення цих цілей було реалізовано низку заходів, які вже отримали позитивні відгуки від бізнесу. Держмитслужба активно співпрацює з іншими державними установами для забезпечення інформаційної взаємодії та надання можливості бізнесу та громадянам користуватися електронними сервісами не лише митних, а й інших відомств. Згідно з результатами 5-го звіту Open Data Barometer, Україна увійшла до двадцятки світових лідерів за рівнем розвитку відкритих даних, а Держмитслужба є одним з провідних відомств у цій сфері, забезпечуючи повне (100%) оприлюднення даних на Порталі відкритих даних та регулярно оновлюючи 55 наборів даних. Кількість електронних сервісів, доступних для платників податків, постійно зростає відповідно до потреб бізнесу.

Так, на сьогодні в Держмитслужбі реалізують такі основні електронні сервіси (рис. 3.1.).

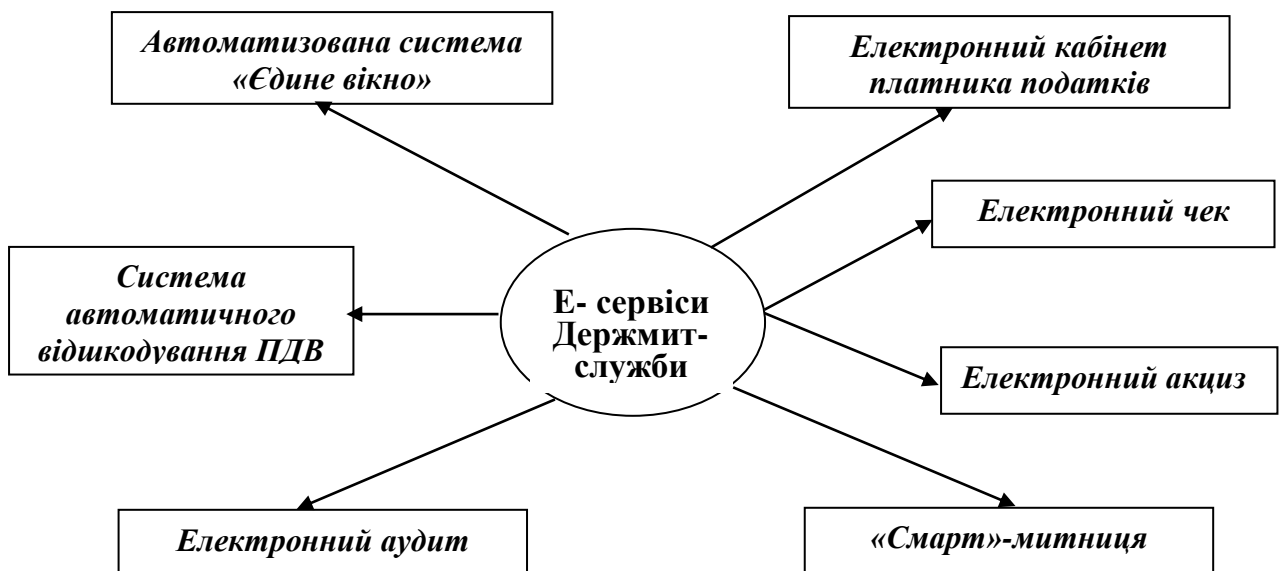

Рис. 3.1. Електронні сервіси Держмитслужби України з автоматизації митних процедур.

Джерело: за даними [33, 47]

Наразі механізм «Єдиного вікна» охоплює 95% офіційних видів контролю. Відповідно до чинного законодавства, Держмитслужба вже

завершила роботу над створенням унікального державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно міжнародної торгівлі», аналогів якому в Україні не існує. Цей портал забезпечує електронний обмін дозвільними документами між державними органами та співробітниками митниці, які здійснюють контроль та оформлення. Завдяки цьому суб'єкти ЗЕД практично звільнені від необхідності подавати паперові копії дозвільних документів до митних органів.

Електронний кабінет платника залишається найпопулярнішим сервісом серед платників податків. Відкритою частиною цього сервісу користуються понад 9 мільйонів користувачів з 80 країн світу. Електронний кабінет забезпечує онлайн-взаємодію платників з контролюючими органами, дозволяючи створювати та надсилати електронні документи, отримувати цілодобовий доступ до інформації з реєстрів та електронних систем без додаткових запитів, що значно заощаджує час та мінімізує контакти з контролюючими органами.

Окрім сервісів, що забезпечують реалізацію прав та обов'язків платників, постійно впроваджуються аналітичні інструменти, такі як автоматичне заповнення декларації з податку на додану вартість та відображення повної інформації щодо податкової накладної з усіма зареєстрованими коригуваннями.

Впровадження системи автоматичного відшкодування ПДВ стало важливим кроком, завдяки якому практично зникли скарги на затримки у поверненні ПДВ. Процес відшкодування відбувається оперативно, а бізнес має можливість відстежувати статус своєї заявки в режимі реального часу.

Для оптимізації адміністрування ПДВ було запроваджено систему автоматизованого моніторингу відповідності податкових накладних/розрахунків коригування критеріям оцінки ризиків (СМКОР), яка з 1 липня 2017 року функціонує в повному обсязі та блокує реєстрацію ризикових податкових накладних. Це унеможливило формування фіктивного податкового кредиту та подання неправомірних заявок на відшкодування ПДВ.

Електронний чек впроваджено в тестовому режимі за допомогою системи E-Receipt, яка базується на обов'язковій онлайн-реєстрації чеків на сервері

Держмитслужби. Система дозволяє суб'єктам господарювання використовувати смартфони, планшети та персональні комп'ютери для реєстрації розрахункових операцій.

У рамках тестування системи в якому прийняло участь 120 суб'єктів господарювання, які через особистий кабінет в електронному режимі можуть реєструвати тестові каси, використовуючи безкоштовне програмне забезпечення, здійснювати онлайн-фіскалізацію, формувати та фіскалізувати електронний чек зі штрих-кодом товару та передавати його покупцеві у вигляді QR-коду з інформацією про розрахункову операцію.

Запровадження системи електронного акцизу (Е-Акцизу) є важливим кроком у боротьбі з нелегальним обігом підакцизної продукції, такої як спирт, алкогольні напої та тютюнові вироби. Ця ініціатива, що активно розробляється митною службою, спрямована на забезпечення прозорого та ефективного контролю за рухом таких товарів. Впровадження Е-Акцизу сприяє створенню рівних конкурентних умов для всіх учасників ринку, одночасно збільшуючи надходження до державного бюджету за рахунок зменшення тіньового сектору економіки. Реалізація цієї комплексної системи відбувається поетапно.

На початковому етапі впровадження електронного акцизу передбачено перехід на електронний документообіг у процесі виробництва та обліку акцизних марок. Це дозволить оптимізувати відповідні процедури та підвищити їхню прозорість.

Подальші етапи розвитку системи електронного акцизу будуть спрямовані на вдосконалення обліку акцизних марок та контролю за обігом підакцизних товарів за допомогою технологій QR-кодів та електронних чеків. Це забезпечить більш ефективний моніторинг руху товарів та зменшить ризики фальсифікації.

Впровадження електронного аудиту (Е-Аудиту) в Україні дозволить завчасно ідентифікувати значну частину потенційних ризиків, ще до проведення безпосередніх перевірок. Крім того, ця система значно прискорить та спростить аналіз даних бухгалтерського обліку платників податків.

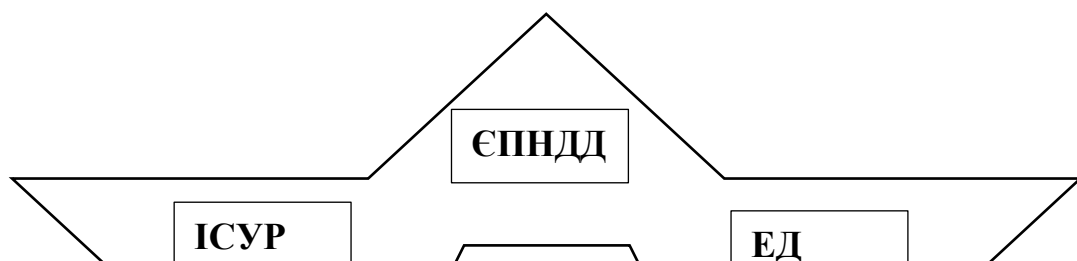
Отримання первинних документів у паперовій формі буде необхідним лише у випадках виявлення специфічних ризиків, що потребують детальної перевірки для виявлення можливих махінацій.

Важливою перевагою системи електронного аудиту є можливість для платників самостійно оцінювати власні ризики. Це сприятиме зменшенню кількості помилок у податковій звітності, оскільки своєчасне виявлення та виправлення помилок дозволить оперативно скоригувати показники декларацій.

Модернізація Державної митної служби України потребує застосування інноваційних підходів, що забезпечать узгоджений розвиток митних органів на основі сучасних інформаційних систем. Ці підходи мають відповідати принципам функціонування та механізмам реалізації митних служб розвинених країн світу, базуватися на міжнародних договорах, конвенціях та рекомендаціях. Це також необхідно для впровадження міжнародних стандартів якості, які є загальноприйнятими критеріями для створення та оцінки систем якості, зокрема у сфері митної справи. Концепція «Смарт-митниця» передбачає створення митної служби, яка використовує всі доступні інноваційні методи та технології, постійно оновлюється та вдосконалюється.

Держмитслужба активно працює над реалізацією концепції «Смарт-митниці», яка поєднує в собі усі інноваційні процеси, які вже функціонують на митницях і ще планується запровадити. «Смарт-митниця» має складну багатофункціональну структуру (рис. 3.2) до складу якої входять:

- інтелектуальна система управління ризиками (далі ІСУР);
- єдиний портал надання дозвільних документів (далі ЄПНДД);
- електронне декларування (далі ЕД);
- засоби моніторингу і контролю ланцюгів поставок (далі МіКЛП);
- постмитний контроль (далі ПМК) і постаудит (далі МПА);
- технічні засоби митного контролю (далі ТЗМК).

Рис. 3.2 Функціонал «Смарт-митниці»: структурні складові

Митниця за допомогою цього функціоналу зможе здійснювати обмін попередньою інформацією з авіалініями, морськими лінійними агентами, Укрзалізницею, Держприкордонслужбою, NCTS - TIRepd.

Використовуватиметься відеоспостереження та відеоконтроль, зчитування номерних знаків, ваговий контроль та застосування скануючих систем.

Важливою новацією є застосування електронного талона в пунктах пропуску через державний кордон. У талон вноситься інформація про номер і дату операції, номер транспортного засобу. Ця інформація перевірятиметься адміністрацією Держприкордонслужби, яка прочитуватиме вхідні дані з E-ticket у власну інформаційну систему, здійснювати аналіз ризиків, вносити мінімально необхідні дані для ДФСУ, проставляти відмітку "перевірено" і передавати для перевірки в ДФС.

Держмитслужба зчитуватиме дані у власну інформаційну систему, вноситиме дані, необхідні для проведення митного контролю, здійснюватиме аналіз ризиків та проставлятиме відмітку «перевірено». За цим талоном транспортний засіб виїжджає за межі пункту пропуску.

Така процедура дозволить прискорити проведення митних процедур при перетині митного кордону.

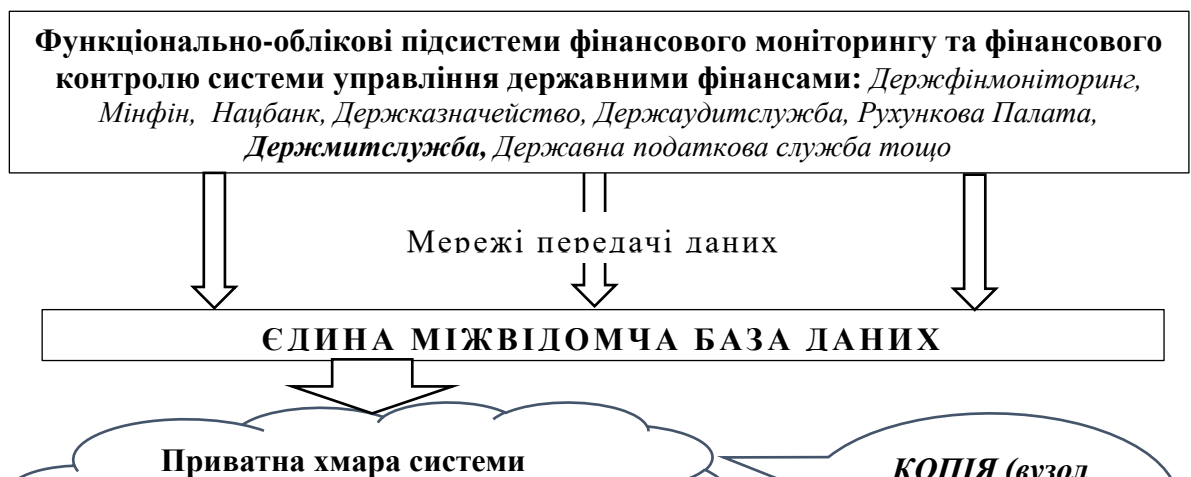
Декларування товарів на функціоналі «Смарт-митниця» здійснюватиметься за принципом «Єдиного вікна».

Впроваджується також процедура автоматизованого випуску товарів в митний режим на основі результатів застосування системи аналізу ризиків. Передбачається три канали випуску товарів по митних деклараціях:

- «зелений канал» - передбачатиме автоматизований випуск товарів за МД без здійснення додаткової перевірки документів та проведення митного огляду,
- «жовтий канал» - випуск товарів за МД здійснюватиметься після проведення документального контролю,
- «червоний канал» (найбільш ризикові операції) - після здійснення документального контролю та митного огляду. [55].

Така система дозволить уніфікувати митні процедури, усунути вплив людського фактору та скоротити час на здійснення митних процедур. Розбудова «Смарт-митниці» як сучасної, інноваційної та технологічно розвиненої системи повністю відповідає завданням, поставленим ВМО перед Україною.

Важливим аспектом реалізації Стратегії цифрового розвитку, цифрових трансформацій та цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року [10] було створення нової моделі єдиного спільного інтегрованого інформаційного середовища (далі ЄСІС) у цій сфері. Як зазначають автори Л. Івашова та Н. Шевченко [56] Держмитслужба є невід'ємною частиною цієї системи, а створення Єдиної міжвідомчої бази даних (далі ЄМБД), як показано на рисунку 3.3 є ключовим елементом її розвитку.

Рис. 3.3. Держмитслужба в системі формування ЄСПС в процесі цифрової трансформації

Джерело: за матеріалами [56]

ЄМБД побудована на інтеперабельності електронних інформаційних ресурсів з одночасним комплексним захистом інформації та дотриманням технологічної незалежності і забезпеченням обміну інформацією у режимі реального часу

Формування ЄСПС дасть змогу забезпечити підвищення аналітичної спроможності та оперативності здійснення митного моніторингу та митного контролю, а також надасть змогу оперативно визначати рівень ризику, а отже прийняти рішення щодо каналу випуску товарів та завершення митних процедур за наданими митними деклараціями.

Заходи цифрової трансформації у частині удосконалення митного контролю та митного оформлення товарів здійснюються за такими основними напрямками:

- ✓ впровадження єдиних ІТ-стандартів, розбудова Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи управління державними фінансами, у тому числі в частині надходження митних податків і платежів;
- ✓ перехід на впровадження електронних митних послуг, зокрема впровадження сервісної моделі надання ІТ-послуг, орієнтованої на користувача;
- ✓ унеможливлення впливу людського фактору на автоматичну обробку інформації;

✓ захист інформації, яка обробляється в Єдиній інформаційно-комунікаційній системі [10, 56].

Отже головним напрямом цифрових трансформацій у Держмитслужбі є розробка й інкорпорація нових модулів до новоствореної ЄМБД України, що створюється відповідно до міжнародних норм та стандартів з автоматизації митних процедур.

Також зазначимо, що розвиток процесів глобалізації економіки в умовах цифровізації, цифрових трансформацій та цифрового розвитку ставить нові завдання перед митними службами, зокрема, зі спрощення митних процедур. Для вирішення цих завдань важливо створити сучасні, доступні, керовані і кібербезпечні електронні інформаційні системи, що у своїй діяльності керуватимуться принципами ефективності інформаційного забезпечення митної справи: доступність прозорість, доцільність, економічність, транспарентність, уніфікованість, стандартизація, безпечність, комплексність та інтегрованість, що визначені Стратегічним планом [12] (табл. 3.2).

Таблиця 3.2.

Принципи інформаційного забезпечення митної справи України в умовах цифрової стратегії розвитку

Принципи	Змістовне наповнення
<i>Доступність</i>	Наявність однакових умов доступу до послуг та інформації як для суб'єктів ЗЕД, так і для державних органів на основі інформаційно-комунікаційних технологій
<i>Прозорість</i>	Відкритість та абсолютна релевантність інформації, що необхідна для здійснення митних формальностей
<i>Доцільність</i>	Використання цифрових технологій має сприяти створенню низки переваг для громадян, держави, фіскальних інституцій та суб'єктів ЗЕД
<i>Економічність</i>	Суть принципу полягає в досягненні ефективності діяльності для учасників за умови використання цифрових технологій відповідно до регіональних, національних програм та стратегій цифровізації економіки, її сфер і галузей у нових характеристиках ефективності
<i>Транспарентність</i>	Здатність одержувати, передавати та використовувати інформацію для створення, накопичення, поширення, переробки та перевірки інформації, її достовірності та правильності.
<i>Уніфікованість</i>	Формування та накопичення інформації за єдиними методичними підходами та правилами з використанням ідентичних критеріїв та показників, що забезпечує однозначність її сприймання
<i>Інтегрованість</i>	Здатність національних інформаційних систем інтегруватися в регіональні, європейські та міжнародні системи обміну інформацією
<i>Стандартизація</i>	Відповідність відкритим, функціонально сумісним європейським та

	міжнародним стандартам поширення інформаційних систем та технологій
Безпечність	Необхідність захисту конфіденційності персональної інформації, забезпечення інформаційної безпеки та кібербезпеки інформаційних систем, які використовують суб'єкти митної справи
Комплексність	Інформаційні технології, які використовують митні органи, мають бути частиною “цифрової” програми розвитку держави, а також компліментарними і взаємоузгодженими з іншими національними і регіональними інформаційними системами

Джерело: доопрацьовано автором на основі [12, 57]

Загалом митна служба України з моменту отримання країною незалежності на постійній основі здійснює цілеспрямовану роботу щодо впровадження й розвитку ІТК-технологій в митну справу.

Частково погоджуючись з авторами [57], що в умовах реалізації цифрової стратегії розвитку суспільства вдосконалення ІТК-технологій має відбуватися відповідно до європейських і міжнародних вимог за технологічним, інституційним та інфраструктурним напрямками, ми пропонуємо до цього переліку додати ще інтелектуальний напрям (табл. 3.3). Саме такий підхід на нашу думку дозволить і в подальшому ефективно розвивати процеси цифровізації митних процедур та забезпечить їх ефективність.

Таблиця 3.3.

Напрями вдосконалення інформаційного забезпечення у контексті цифрового розвитку суспільства

Напрямок	Заходи
<i>технологічному</i>	забезпеченням належного рівня розвитку інформаційних систем, їх технічних, технологічних, безпекових, сертифікаційних і стандартизованих характеристик
<i>інституційному</i>	формуванні належного законодавчого, нормативно-правового та методологічного забезпечення, адекватного міжнародним вимогам до інформаційних систем у сфері обробки, аналізу та систематизації інформації у митній справі
<i>інфраструктурному</i>	охоплює інформаційні продукти, які забезпечують належний обмін інформацією як між інформаційними базами митних органів України, суб'єктів ЗЕД, так і міжнародними учасниками.
<i>Інтелектуальному*</i>	забезпечує високу фахову підготовленість ІТ-спеціалістів, що створюють програмне забезпечення та інші ІТ-продукти необхідні для ефективного протікання процесу цифрової трансформації.

Примітки: * - додано автором

Джерело: Складено автором

Таким чином, узагальнюючи все вище викладене підсумуємо, що перспективні напрями цифровізації та цифрових трансформацій митних процедур в контексті забезпечення митної безпеки охоплюють широкий спектр технологічних та інституційних, інфраструктурних та інтелектуальних змін, що спрямовані на підвищення ефективності, прозорості та безпеки митних операцій.

Основні напрями здійснення таких змін полягають в наступному:

1. Розвиток та вдосконалення системи управління ризиками (СУР):

- інтелектуальний аналіз даних (Big Data та штучний інтелект);
- інтеграція з іншими інформаційними системами;
- автоматизація процесів оцінки ризиків.

2. Впровадження технологій е-документообігу та «єдиного вікна»:

- повний перехід на електронні митні декларації та супровідні документи;
- створення національного порталу «Єдине вікно»;
- міжнародна інтероперабельність систем «єдиного вікна».

3. Використання сучасних технологій ідентифікації та відстеження товарів:

- RFID-технології (радіочастотна ідентифікація);
- технології блокчейн;
- GPS-моніторинг.

4. Розвиток системи електронного аудиту та пост-митного контролю:

- автоматизований аналіз даних бухгалтерського обліку;
- застосування технологій Data Mining та Machine Learning для виявлення відхилень;
- перехід на ризик-орієнтований підхід до пост-митного контролю.

5. Посилення кібербезпеки митних інформаційних систем:

- впровадження сучасних систем захисту від кібератак;
- регулярне проведення аудитів безпеки та тестування на проникнення;

- підвищення рівня обізнаності співробітників з питань кібербезпеки.

6. Міжнародна співпраця та обмін інформацією:

- активна участь у міжнародних проектах та ініціативах;
- укладання міжнародних угод про обмін інформацією;

7. Розвиток кадрового потенціалу:

- навчання та підвищення кваліфікації співробітників у сфері ІТ та цифрових технологій;
- залучення ІТ-фахівців до роботи в митних органах.

Вважаємо, що впровадження в практичну діяльність митних органів цих змін за означеними напрямками дозволить створити сучасну, ефективну та безпечну митну систему, яка сприятиме розвитку міжнародної торгівлі, захисту економічних інтересів держави та боротьбі з митними правопорушеннями.

ВИСНОВКИ

Під час написання кваліфікаційної роботи магістра здійснено аналіз теоретичних засад розвитку митних процедур в умовах цифровізації, а також розроблено пропозицій щодо удосконалення цього процесу у контексті забезпечення митної безпеки з урахуванням зарубіжного досвіду та міжнародних стандартів, що дозволило зробити наступні висновки.

1. Визначена сутність таких понять як діджитизація, діджиталізація, цифровізація, цифрові трансформації та цифровий розвиток, що характеризують зміни цифрового середовища, вказано на відмінності й взаємозв'язок між ними та розкрито змістовне наповнення понять цифровізація, цифрова трансформація та цифровий розвиток у контексті здійснення митної справи. Зокрема визначено, що цифровізація - це процес перетворення аналогової інформації та процесів у цифрову форму, що передбачає оцифрування документів, автоматизацію рутинних операцій та впровадження окремих цифрових інструментів, а цифровізація митних процедур означає переведення паперових документів в електронний формат (е-декларації, сертифікати), автоматизацію рутинних операцій (наприклад, перевірка даних), впровадження систем е-документообігу та використання окремих цифрових інструментів, таких як сканери, е-підписи тощо. Все це окремі кроки на шляху до повної цифрової трансформації.

2. Означено основні механізми державного управління митною справою, зокрема: правовий, організаційний, інформаційний та безпековий механізми, що є визначальними при здійсненні митних процедур та забезпечують значні покращення у митній сфері: прискорення митних процедур; зменшення витрат на митне оформлення; підвищення прозорості та ефективності митного контролю; зниження рівня корупції; створення сприятливих умов для міжнародної торгівлі, а також показано основні механізми цифровізації митних процедур (е-декларування, система «єдиного вікна», автоматизовані системи управління ризиками (АСУР), електронний обмін даними (EDI), Технології

відстеження та ідентифікації товарів, інтелектуальні системи відеоспостереження) та їх роль у забезпеченні митної безпеки. Обґрунтовано, що завдяки впровадженню сучасних механізмів цифровізації митних процедур забезпечується швидка та безпечна обробка даних, скорочується час митного оформлення, зменшуються витрати на контроль та документообіг, що створює сприятливий клімат для залучення інвестицій, а також підвищує рівень митної безпеки та довіри бізнесу до митниці.

3. За результатами вивчення досвіду Естонії, Сінгапуру, Південної Кореї та ЄС у сфері цифровізації митних процедур обґрунтовано, що Україна може запозичити та адаптувати під вітчизняні реалії наступне: створення єдиної онлайн-платформи для подання всіх необхідних документів, як TradeNet у Сінгапурі або UNI-PASS у Південній Кореї; повний перехід на е-документообіг, як в Естонії; впровадження сучасних систем аналізу даних та управління ризиками, як в Південній Кореї та ЄС; використання таких технологій, як блокчейн для забезпечення прозорості ланцюгів постачання, а також технологій неінвазивного контролю для прискорення огляду товарів як у країнах ЄС, Південній Кореї та Сінгапурі; досвід Естонії зі створення децентралізованої платформи обміну даними між різними державними установами X-Road; підвищення технологічного рівня участі у спільних транзитних системах, як NCTS в ЄС; подальша гармонізація митного законодавства України з законодавством ЄС. Доведено, що провадження зарубіжного досвіду дозволить Україні створити сучасну, ефективну та прозору митну систему, що сприятиме розвитку міжнародної торгівлі та економічному зростанню країни, але це вимагає також забезпечити належну ІТ-інфраструктуру, підготовку кадрів та ефективну міжвідомчу взаємодію для успішного впровадження е-митниці.

4. Оцінено роль автоматизованої системи управління ризиками (АСУР) в реалізації заходів цифровізації митних процедур. Показано еволюцію запровадження митних інформаційних технологій і, зокрема АСУР, в Україні починаючи з 1992 року й до тепер, яка проходила в чотири етапи: початкова фаза діджиталізації, в митній системі, 1992-2004 рр; створення передумов

цифровізації митної справи, 2005-2007 рр.; активізація процесів цифрової трансформації, 2008-2020 рр.; цифровий розвиток митної служби, 2021р.- до тепер. Означено види діяльності АСУР в умовах цифровізації митних процедур, яка передбачає: автоматизований збір та обробку даних; аналіз ризиків на основі заданих критеріїв; селективність контролю; підвищення ефективності митного контролю; забезпечення прозорості та об'єктивності; інтеграція з іншими інформаційними системами. Обґрунтовано, що АСУР та принцип «Єдиного вікна» є важливим, адже практичне впровадження сприяє спрощенню торгівлі, підвищенню ефективності роботи митних органів та створенню сприятливого бізнес-клімату, що є важливим кроком на шляху інтеграції України до міжнародного торговельного простору та виконання міжнародних зобов'язань.

5. Здійснено аналіз особливостей розвитку єдиних автоматизованих інформаційних систем (ЄАІС) в умовах цифрової трансформації митних органів, означено основні завдання і функції цієї системи, розкрито зміст її функціонально-технологічної структури до якої входять функціональні підсистеми центрального та локального рівнів, що функціонують на національному та/або міжнародному рівні, та засоби їх забезпечення. Доведено, що основними інституціями, що є суб'єктами ЄАІС залежно від повноважень є – Міністерство фінансів України як центральний орган виконавчої влади; Держмитслужба як адміністратор ЄАІС; Технічний адміністратор ЄАІС, що забезпечує матеріально-технічні та кадрові ресурси для технічної підтримки ЄАІС та Користувачі ЄАІС, які забезпечують достовірність інформації, яку вони вводять до ЄАІС. Проаналізовано результати діяльності Держмитслужби за 2023 рік у напрямі цифровізації митної справи за такими ключовими показниками: реалізація положень Конвенції про процедуру спільного транзиту; створення відповідних ІТ-рішень та ІТ-інфраструктур до проекту e-Customs та багаторічному стратегічному плану митниці в ЄС (Multi-annual strategic plan for customs; підтримка та розвиток АСМО «Центр». Також висвітлено результати діяльності Держмитслужби за 2023 рік щодо

забезпечення інформаційної безпеки за правовим, організаційним, інформаційним та комунікаційним напрямом.

6. Проаналізовано вплив цифровізації митних процедур на стан митної безпеки та обґрунтовано, що впровадження інформаційних технологій у митні процедури стало не просто тенденцією, а нагальною необхідністю в умовах зростаючих обсягів міжнародної торгівлі та нових викликів у сфері безпеки, адже цифровізація митних процедур, що охоплює автоматизацію процесів, електронний документообіг, використання систем управління ризиками на основі аналізу даних та інші інновації, має значний вплив на стан митної безпеки, змінюючи підходи до контролю та сприяючи ефективнішій боротьбі з порушеннями. Здійснено аналіз такого впливу за ключовими аспектами: підвищення ефективності контролю за переміщенням товарів; впровадження систем управління ризиками на основі аналізу великих даних (Big Data); посиленню міжнародної співпраці у сфері митної безпеки; виклики для митної безпеки у вигляді ризику кібератак. Узагальнено, що цифровізація митних процедур має позитивний вплив на стан митної безпеки, сприяючи підвищенню ефективності контролю, впровадженню систем управління ризиками, посиленню міжнародної співпраці. Водночас, необхідно враховувати нові виклики, пов'язані з кібербезпекою, та вживати відповідних заходів для їх нейтралізації. Подальший розвиток цифрових технологій у митній сфері відкриває нові можливості для забезпечення безпеки міжнародної торгівлі та боротьби з транскордонною злочинністю.

7. Обґрунтовано, що впровадження передових практик цифровізації в світі позитивно впливає на створення зручних умов для декларантів та інших учасників ЗЕД. Е-декларування надає можливість оформлювати митні декларації онлайн, з будь-якої точки світу, де є доступ до Інтернету. АСУР, використання ІТ-технологій та безконтактний огляд вантажів дозволяють митним органам ефективніше виконувати свої контрольні функції та скорочувати час митного оформлення. Автоматичне оформлення декларацій за «зеленим коридором» протягом 30 хвилин після перевірки та/або оплати значно

спростило процедуру отримання вантажів для імпортерів. Надання можливості відстрочення платежу дозволяє зацікавленим сторонам отримати дозвіл на митне оформлення товарів до фактичної сплати митних зборів та податків, надаючи їм додатковий час (24/7) для здійснення розрахунків. Враховуючи світові тенденції, доведено, що інформаційні технології, автоматизація та застосування сучасних цифрових інструментів відіграють ключову роль у забезпеченні ефективності митних процедур в умовах глобальної торгівлі. Тому Україні, спираючись на власний досвід та враховуючи напрацювання інших країн у сфері цифровізації митних процедур, необхідно активно впроваджувати інноваційні інформаційно-комунікаційні технології для подальшого цифрового розвитку митної системи, що полегшить шлях інтеграції до ЄС та світового економічного простору.

8. Визначено перспективні напрями цифровізації та цифрових трансформацій митних процедур в контексті забезпечення митної безпеки, а саме: розвиток е-сервісів з автоматизації митних процедур, запровадження «Смарт-митниці», участь Держмитслужби у створенні Єдиної міжвідомчої бази даних (ЄМБД), участь у вдосконаленні інформаційного забезпечення у контексті цифрового розвитку суспільства за технологічним, інституційним, інфраструктурним та інтелектуальним напрямами. Зазначено, що у цілому Державна митна служба України з моменту отримання країною незалежності на постійній основі здійснює цілеспрямовану роботу щодо впровадження й розвитку ІТК-технологій в митну справу, що забезпечує її цифровий розвиток відповідно до міжнародних норм та стандартів.

Саме такий підхід на нашу думку дозволить і в подальшому ефективно розвивати процеси цифровізації митних процедур і забезпечить їх ефективність в контексті захисту митних інтересів держави..

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цифровізація (Діджиталізація) — що це таке, суть, визначення, навіщо потрібна та як відбувається. Веб-сторінка – платформи Termin.in.ua – 2019-2024. URL: <https://termin.in.ua/tsyfrovizatsiia-didzhitalizatsiia/>
2. Павлюк Роман Все буде «цифра»: чим відрізняється діджиталізація від діджиталу. І чому оцифрування документів це не про діджитал-трансформацію. Веб-сайт проєкту [MIND.UA](https://mind.ua). 2021. 11 червня. URL: <https://Mind.Ua/Openmind/20226703-Vse-Bude-Cifra-Chim-Vidriznyaetsya-Didzhitalizaciya-Vid-Didzhitalu>
- 3 Міхровська М.С. Діджитизація, діджиталізація, цифрова трансформація: зміст та особливості. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2021. № 1. С. 128-130. (<https://doi.org/10.36074/grail-of-science.19.02.2021.023>). URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/9104>
4. Тетерятник Б. С. Діджитизація та діджиталізація в контексті віртуалізації господарської діяльності *Цифрові трансформації України 2020: виклики та реалії: зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 1 за матеріалами круглого столу* (м. Харків, 18 вересня 2020 р.) / за ред. А.В.Стріжкової. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. С. 180-184 URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/Teteriatnyk.pdf>
5. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 №67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text>
6. Про забезпечення реалізації деяких питань цифрового розвитку: Наказ Державного агентства з питань електронного урядування України 9 квітня від 2019 р. № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0024883-19#Text>.
7. Концепція розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження КМУ від 20 вересня 2017 р. № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p>.

8. Концепція розвитку електронної демократії в Україні: Розпорядження КМУ від 8 листопада 2017 р. № 797-р. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-p](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-p).
9. Деякі питання цифрового розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 р. № 56 : станом на 5 берез. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-п#Text>
10. Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року: Розпорядження КМУ від 17 листопада 2021 р. № 1467-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#Text>
11. План заходів щодо реалізації Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року: Розпорядження КМУ від 17 листопада 2021 р. № 1467-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#Text>
12. Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації Державної митної служби України та її територіальних підрозділів на основі Багаторічного стратегічного плану електронної митниці ЄС (Multi-annual strategic plan for electronic customs, MASP-C): Наказ Міністерства фінансів України від 9 лютого 2024 р. №63. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_%E2%84%9663_%D0%B2%D1%96%D0%B4_09_02_2024.PDF
13. Голинський Ю.О., Гриник І.Р. Митний контроль в Україні та напрями його вдосконалення. *Молодий вчений*. 2019. № 10(74). С. 646–650.
14. Бочарова Ю.Г., Чернега О.Б., Кожухова Т.В. Діджиталізація та цифрові трансформації в ЄС. *Економіка і організація управління*. 2021. № 2 (42). С. 6-19. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/11026>
15. Любчич А. М. Цифрові трансформації сьогодення: особливості та реалії. *Цифрові трансформації України 2020: виклики та реалії: зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 1 за матеріалами круглого столу* (м. Харків, 18 вересня 2020 р.) / за ред. А.В.Стріжкової. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020.

- C. 98-101 URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Tezy_18_09_2020_18.pdf
16. Digital transformation: online guide to digital business transformation. URL: <https://www.i-scoop.eu/digital-transformation/>
17. Моніторинг роботи митниці очима бізнесу 2022. Аналітичний звіт за результатами VII хвилі щорічного опитування українських імпортерів та експортерів. Київ. Проект «Підтримка громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю»». 2023. 107 с. URL: https://www.slideshare.net/IER_Kyiv/ftclongreport2022finalpdf?from_action=save#=_
18. Спрощення процедур торгівлі в Україні 2022: Митні процедури, проблеми та очікування бізнесу. Аналітичний звіт за результатами VII хвилі щорічного опитування українських імпортерів та експортерів. Київ. Проект «Підтримка громадської ініціативи «За чесну та прозору митницю»». 2023. 275 с. URL: https://www.slideshare.net/IER_Kyiv/2022-pdf-256289873
19. Угрин В.В. Діджиталізація митного контролю в Україні. *Гроші, фінанси і кредит*. 2020. Вип.47. С.168-173.
20. Рудик І., Рябцев О. Електронне митне оформлення як чинник забезпечення ефективної діяльності митних органів. *Економіка та держава*. 2018. № 2. С. 76-79.
21. Estonian Tax and Customs Board (Eesti Maksu- ja Tolliamet) URL: <https://www.emta.ee/eng>
22. Singapore Customs URL: <https://www.customs.gov.sg/>
23. Korea Customs Service URL: <https://unipass.customs.go.kr/clip/index.do>
24. European Commission - Taxation and Customs Union URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/index_en
25. Регламент (ЄС) № 952/2013 Європейського Парламенту та Ради від 9 жовтня 2013 року, що встановлює Митний кодекс Союзу (UCC). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13#Text

26. European Commission, Brussels (2015). Flash Eurobarometer 399 (The Electronic Customs Implementation in the EU). GESIS Data Archive, Cologne. ZA5944 Data file Version 1.0.0, URL: <https://doi.org/10.4232/1.12136>
27. Commission Implementing Decision (EU) 2019/2151 of 13 December 2019 establishing the work programme relating to the development and deployment of the electronic systems provided for in the Union Customs Code. URL: http://data.europa.eu/eli/dec_impl/2019/2151/oj
28. Electronic Customs Multi-Annual Strategic Plan for Customs 2023 Revision. MASP-C Rev. 2023 v1.0. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2023-12/000.%20MASP-C_Rev.%202023_Main%20Body_v1.0.pdf
29. Положення про Державну митну службу України: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#n209>
30. Структура апарату Державної митної служби України. Офіційний веб-сайт Держмитслужби України. URL: <https://customs.gov.ua/structure>
31. Про затвердження Концепції створення, упровадження і розвитку системи аналізу та керування ризиками та Положення про систему аналізу й селекції факторів ризику при визначенні окремих форм митного контролю: Наказ Державної митної служби України від 27 травня 2005 р. № 435. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/54163__54163
32. Про затвердження Концепції створення, упровадження і розвитку системи електронного декларування товарів: наказ Держмитслужби України від 18 жовтня 2006 року N 907 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/МК061325>
33. Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи "Електронна митниця". Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 №1236-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2008-%D1%80#Text>

34. Про затвердження положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему Держмитслужби України. Наказ Державної митної служби України від 04.11.2010 №1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va341342-10#Text>
35. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495–V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
36. Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем: Наказ Міністерства фінансів України 19 травня 2023 року № 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1132-23#Text>
37. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 48
38. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.
39. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 75/98–ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-вр>.
40. Концепція розвитку цифрових компетентностей: розпорядження КМУ від 3 березня 2021 р. № 167-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>
41. Концепція розвитку системи електронних послуг в Україні : розпорядження КМУ від 16 листопада 2016 р. № 918-р. URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=1372>.
42. Разумей М.М. Автоматизована система управління ризиками. Сучасна митна енциклопедія / за заг. ред. Д.В. Приймаченка, В.В. Ченцова. Дніпро : УМСФ, 2024. С. 11. (Серія : «Митна політика»). ISBN 978-966-328-222-0
43. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2023 рік / Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti>
44. Про оцінювання ефективності виконання завдань та функцій митницями від 1 вересня 2023 р. №451 (Із змінами внесеними наказами Держмитслужби від 27.12.2023 № 990, від 12.09.2024 № 1067) <https://customs.gov.ua/documents/pro-otsiniuvannia-efektivnosti-vikonannia-zavdan-ta-funksii-mitnitsiami-iz-zminami->

vnesenimi-nakazami-derzhmitsluzhbi-vid-27-12-2023-no-990-vid-12-09-2024-no-1067-461

45. Разумей М.М. Реєстр підприємств, допущених до електронного декларування. Митна енциклопедія: у 2-х томах. Т.2 / Редкол.: ... І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. С.324.

46. Разумей М.М. Захист електронної інформації в інформаційних системах митних органів Митна енциклопедія: у 2-х томах. Т.2 / Редкол.: ... І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. С.280-281.

47. Гуцул І.А. Фактори та домінанти розвитку «Електронної митниці» Україні. Economy and customs and legal relations. Edition 8, December, 2018. С. 56–62.

48. Кримчак Л.А. Інформаційна взаємодія підприємств з митними органами. Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. 2018. № 29 (18). Т. 2. С. 206–210.

49. Organizational Transformation Using Electronic Data Interchange: The Case of TradeNet in Singapore; Hock-Hai Teo, Bernard C. Y. Tan and Kwok-Kee Wei; Journal of Management Information Systems; Vol. 13, No. 4 (Spring, 1997) (<https://www.jstor.org/stable/i40018292>), pp. 139-165 (27 pages); Published By: Taylor & Francis, Ltd.; URL: <https://www.jstor.org/stable/40398244>

50. Trade policy review report by the secretariat Japan: Restricted WT/TPR/S/438. 4 January 2023. 146 p. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/tp_r_e/s438_e.pdf

51. How Singapore Customs is making trade easy with the electronic Bankers Guarantee programme. Networked Trade Platform: official site. URL:<https://www.ntp.gov.sg/public/news/publication/2020/how-singapore-customs-is-making-trade-easy-with-the-electronic-banker-guarantee-programme>

52. Офіційний сайт митниці Німеччини. URL: https://www.zoll.de/DE/Fachthemen/Zoelle/ATLAS/ATLAS-IMPOST/atlas-impost_node.html

53. Vorobyova O. Improving customs control upon arrival of goods to the territory customs of the Eurasian economic union; *Universidad y Sociedad*, 2020. №12 (2), P. 447-451.
54. The World Bank. Official site. Doing Business Report (Archive). URL: <https://archive.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-reports>
55. В Україні створюють «смайт»-митницю. *Юрліга* від 1 жовтня 2018 р. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/180670_v-ukran-stvoryuyut-smart-mitnitsyu
56. Івашова Л.М., Шевченко Н.І. Стратегічні напрями розвитку системи управління державними фінансами: цифровізація процесів моніторингу та контролю. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2023. №3(38). С.34-43. URL: <http://www.customs-admin.umsf.in.ua/archive/2023/3/5.pdf>
57. Сидорович О., Гречаківський С. Інформаційне забезпечення митної справи України в контексті цифрової стратегії розвитку суспільства. *Світ фінансів*. 2021. №1 (66). С. 210-225. URL: [http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article /viewFile/1429/1435](http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/viewFile/1429/1435)

ДОДАТОК А

EU experience for customs security and anti-corruption in Ukraine (EUFOCUSACU)
101127879 — EUFOCUSACU — ERASMUS - JMO-2023-HEI-TCH-RSCH
Jean Monnet Actions: Module (2023-2026)

Університет митної справи та фінансів
СЕРТИФІКАТ № EUFOCUSACU/C/2024-83

засвідчує, що

Світлана ГУЧОК

взяв(ла) участь у

**I Міжнародній науково-практичній конференції
«СВІТОВИЙ ДОСВІД ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
МИТНА БЕЗПЕКА ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ» в рамках проєкту напряму Дії Жан Моне (Модуль
«Досвід ЄС у сфері митної безпеки та протидії корупції в Україні» (EUFOCUSACU)**

загальним обсягом 6 академічних годин (0,2 ECTS credit)
(м. Дніпро, 31 травня 2024 року)

Академічна координаторка проєкту
EUFOCUSACU, професорка, докторка
наук з державного управління

Ректор Університету митної справи
та фінансів, професор

Адміністративний координатор
проєкту EUFOCUSACU

Людмила ІВАШОВА

Дмитро БОЧАРОВ

Дмитро ТРЕСКІН

Funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.